

Carolina Øverlien og Linda Holen Moen

«Takk for at du spør!»

En oppfølgingsstudie om kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn blant blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelærere

Nasjonalt kunnskapssenter

om vold og traumatisk stress a/s

www.nkvts.no

«Takk for at du spør!»

En oppfølgingsstudie om kunnskap om vold
og seksuelle overgrep mot barn blant blivende
barnevernspedagoger, grunnskolelærere
og førskolelærere

Carolina Øverlien og Linda Holen Moen

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) er et selskap under Unirand AS som er heleid av Universitetet i Oslo. NKVTS består av tidligere Psykososialt senter for flyktninger, Kompetansesenter for voldsofferarbeid, Nasjonalt ressurscenter for seksuelt misbrukte barn og deler av Kontoret for katastrofepsykiatri.

Formålet med senteret er:

Å utvikle, vedlikeholde og spre kompetanse og kunnskap som kan bidra til:

- Å redusere helsemessige og sosiale konsekvenser av vold og traumatisk stress
- Å forebygge vold og traumatisk stress

Senterets oppgaver er forskning, utviklingsarbeid, undervisning, formidling og veiledning.

Bak opprettelsen av senteret står:

Barne- og likestillingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og politidepartementet, Forsvarsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

ISBN 978-82-8122-095-9 (trykk)

ISBN 978-82-8122-096-6 (PDF)

ISSN 0809-9103

Henvendelse vedrørende publikasjonen rettes til Nasjonal kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Kontaktinformasjon på www.nkvts.no

Forord

Vinteren 2007 tok Redd Barna kontakt med Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) med en forespørsel om å gjøre en kartleggingsstudie om hvor mye kunnskap blivende førskolelærere, grunnskolelærere og barnevernspedagoger får i sin utdanning om henholdsvis 1) FN's konvensjon om barnets rettigheter 2) fysiske overgrep mot barn 3) seksuelle overgrep mot barn, og 4) samtalemotodikk med barn. Resultatet viste at alle studentgrupper opplevde at det fantes mangler i utdanningen i forhold til alle fire kunnskapsområder. Spesielt rapporterte de blivende grunnskolelærerne om store mangler og var også mest misfornøyde med hvordan utdanningen forberedte dem på møtet med utsatte barn. Når vi gjentar denne studien, åtte år senere, er det med en forventning om at bildet har forandret seg, at studenter i dag får en utdanning som er mer fokusert på vold og overgrep mot barn, barnekonvensjonen og samtalemotodikk, enn i år 2007. Vi mener at det er rimelig å anta dette med tanke på det økende sosiale fokus disse spørsmålene har fått i løpet av de senere årene. Temaet er stadig i sentrum for offentlige debatter og i media, det er formål for kampanjer og demonstrasjoner, og det har skjedd flere lovendringer og kommet nye styringsdirektiv de siste årene. En viktig lovendring er at loven om vold mot barn ble skjerpet i 2010. Vi har i dag mer forskningsbasert kunnskap om utstrekningen og konsekvensene av å bli utsatt for vold og overgrep som barn, og kunnskap om at alle yrkesgrupper som møter barn og unge på ulike arenaer har en viktig rolle for utsatte barn og unge. Tidlig hjelp er avgjørende for at barna skal få best mulig anledning til å vokse og utvikle seg til sitt fulle potensial. Barn skal slippe å vente på hjelp, de skal gis rett hjelp til rett tid.

Resultatene viser at de aller fleste blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelærere har fått betydelig mer undervisning om kunnskapsområdene vi har spurt etter, sammenlignet med resultatene fra studien i 2007. Likevel kan vi konstatere at studentene i denne studien ikke rapporterer et tydelig økt fokus på disse spørsmålene i deres utdanning. Det mener vi er bekymringsfullt. Lærere og førskolelærere er i den særegne situasjonen at de ser barn daglig og over tid. Det gir dem anledning til å observere barns trivsel, endring i atferd, tegn på skader og andre signaler som kan tyde på om barn lever i en vanskelig situasjon. De har derfor en viktig rolle både når det gjelder forebygging og intervensjon. Barnevernets samfunnsoppgave er å ivareta og undersøke barns omsorgssituasjon. De har en

sentral rolle både når det gjelder å oppdage barn som er utsatt og å iverksette hensiktsmessige tiltak. For at dette skal kunne være mulig å oppfylle, kreves gode kunnskaper om utsatte barn og unge, barnekonvensjonen og samtalemotodikk med barn.

Til tross for myndighetenes fokus på å forebygge og redusere omfanget av vold og overgrep, virker det som undervisningen ikke er tilstrekkelig for å oppfylle de målsettinger og forutsetninger som ligger i de statlige handlings- og tiltaksplaner. Et flertall av de nyutdannede rapporterer at de ikke opplever at de har fått tilstrekkelig kunnskap med hensyn til deres fremtidige yrkesliv. Studentene oppgir at undervisningen om temaene har mangler både i kvantitet og kontinuitet. Det er således tilfeldig eller mer eller mindre opp til studentene selv om man kommer ut med kunnskap om disse temaene, og et stort flertall etterlyser mer undervisning, særlig på det praktiske plan. I disse dager behandler Regjeringen et forslag om forskriftsendringer til rammeplaner i flere utdanninger, slik at det stilles krav om at kandidatene skal komme ut med kunnskap om- og ferdigheter til å håndtere vold og seksuelle overgrep mot barn og unge. Selv om rammeplanene blir tydeligere på dette, er det likevel opp til de enkelte utdanningsinstitusjoner å sørge for nødvendig kvalitet på den undervisningen som gis. Få studenter opplever at dagens undervisning gir tilstrekkelig kunnskap og handlingskompetanse. Dette indikerer at det er behov for en ny strategi fra utdanningsinstitusjonene, der de bør organisere sitt undervisningsopplegg systematisk og helhetlig slik at studentene får den kompetansen de etterspør.

Også denne gang har Redd Barna initiert arbeidet med denne studien og gitt finansiell støtte. NKVTS ved Forsker II docent Carolina Øverlien og spesialpedagog Linda Holen Moen har gjennomført studien. Carolina Øverlien har ledet prosjektet, gjennomført analyser av det kvalitative materialet, skrevet avslutning og er faglig ansvarlig for innholdet. Linda Holen Moen har samlet inn data, gjennomført analyser av det kvantitative materialet og vært ansvarlig for beskrivelsen av handlingsplaner, lover og rammeplaner. Innledning og diskusjon er skrevet i et samarbeid mellom Øverlien og Moen. Vi takker hverandre for et godt samarbeid i arbeidet med rapporten.

Vi ønsker å takke studieledere ved utdanningsinstitusjonene for deltakelse og samarbeid. Videre ønsker vi å takke kollegaer ved NKVTS for viktige tilbakemeldinger underveis. Ole Kristian Hjemdal og Tonje Holt har bidratt med viktige faglige innspill og kommentarer. Redd Barna og NKVTS retter en stor takk til Stiftelsen Wøyen som har finansiert og muliggjort denne kartleggingen. Og sist

men ikke minst vil vi takke alle studenter som har tatt seg tid til å svare på spørreskjemaet, hvorav flere ga uttrykk for stort engasjement og støtte for studien. En student skrev følgende:

Tusen takk skal dere ha for at dere setter fokus på dette. Ønsker dere lykke til slik at denne undersøkelsen fører til en endring på dette punktet i vår utdanning.

Oslo, februar 2016

Carolina Øverlien
Forsker II, Docent
NKVTS

Janne Raanes
Leder Norgesprogrammet
Redd Barna

Innhold

Forord	3
Innhold	6
Tabelloversikt	8
Sammendrag	9
Summary	11
1 Innledning	13
1.1 Oppdraget og formålet for studien	15
1.2 Hvordan forstår vi vold og overgrep?	17
1.3 Omfanget av vold- og seksuelle overgrep mot barn og unge i Norge	19
1.4 Konsekvenser av vold og overgrep	20
1.5 Aktuelle lover og konvensjoner	22
1.6 Veien mot styrket kunnskap i utdanningene: endringer fra 2007-2015	25
1.6.1 Revidering av rammeplaner	26
1.7 Utdanningens rammeplaner og forpliktelser	27
2 Data og metode	31
2.1 Formål og problemstillinger	31
2.2 Data og metode	32
2.2.1 Utvalg	32
2.2.2 Spørreskjemaundersøkelse	32
2.2.3 Datainnsamling	33
2.2.4 Svarprosent	35
2.2.5 Frafall	35
2.2.6 Databehandling: analyse av spørreskjema og kvalitative data	38
3 Resultater	39
3.1 Undervisning om barnekonvensjonen, fysiske og seksuelle overgrep mot barn og samtalemotodikk med barn	40
3.2 Studentenes subjektive opplevelse av undervisningen	41
3.3 Undervisningens omfang og karakter	43
3.3.1 Hvilken orientering på undervisningen studentenes ønsket mer av	47
3.4 Undervisning om temaområdene- og studentenes opplevelse av undervisningen fra 2007 til 2015	48

3.5	Studentenes tanker og opplevelser om undervisningen	50
3.5.1	For lite kunnskap og mangelfull undervisning	51
3.5.2	Frivillig undervisning	52
3.5.3	Mer fokus på praksis	53
3.5.4	Samtalemotodikk	53
3.5.5	Viktigheten av samarbeid og tverfaglighet	54
3.5.6	Innhenter kunnskap på egen hånd	54
3.5.7	Aldri nok	55
3.5.8	Etterlyser kunnskap – får det ikke	55
3.5.9	Det som ikke går an å snakke om	56
4	Diskusjon	57
	Vedlegg 1	62
	Litteratur	67

Tabelloversikt

Tabell 2.1 Svarprosent i forhold til antall studenter som fikk tilgang til spørreundersøkelsen	35
Tabell 3.1 Undervisning om temaområdene ved de ulike utdanningene	40
Tabell 3.2 Studentenes opplevelse av om de har fått tilstrekkelig kunnskap og kompetanse gjennom undervisningen om temaområdene, med hensyn til sitt fremtidige yrkesarbeid	42
Tabell 3.3 Omfanget av undervisning om temaområdene	44
Tabell 3.4 Undervisningens orientering i temaområdet fysiske overgrep (n=341) ...	45
Tabell 3.5 Undervisningens orientering i temaområdet seksuelle overgrep (n=328)	46
Tabell 3.6 Undervisningens orientering i temaområdet samtalemetodikk (n= 314)..	46
Tabell 3.7 Undervisning om temaområdene ved de ulike utdanningene, fra 2007 (n=548) og 2015 (n=427)	48
Tabell 3.8 Studentenes opplevelse av om de har fått tilstrekkelig kunnskap og kompetanse, med hensyn til sitt fremtidige yrkesarbeid,.....	49

Sammendrag

Formålet med studien var å undersøke kunnskap førskolelærere, grunnskolelærere og barnevernspedagoger har om FNs konvensjon om barnets rettigheter, seksuelle- og fysiske overgrep mot barn, og om samtalemotodikk med barn. Vi ønsket å undersøke om studentene har kunnskap om de aktuelle temaene, om de opplever å ha tilstrekkelig kunnskap og kompetanse om temaområdene, når de har fått undervisning, hvilken orientering undervisningen om kunnskapsområdene har hatt, og hvilken orientering på undervisningen studentene ønsker mer av. Formålet er videre å sammenligne resultatene fra studien med resultater fra vår tidligere studie «Kunnskap gir mot til å se og trygghet til å handle!» som brukte et identisk spørreskjema og ble besvart av 548 blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelærere våren 2007.

Denne studien, ”Takk for at du spør”, kartla kunnskap hos siste års førskolelærere -, grunnskolelærer- og barnevernspedagogstudenter på bachelornivå. Kunnskapen er undersøkt i henhold til faglig innhold, om det blir- og hvor mye det blir undervist om tematikken, tilstrekkelig kunnskap og hva det er ønske om å lære mer om. Det ble gjennomført en kartlegging der studenter i ni utdanningsinstitusjoner, høyskoler og universiteter, fikk mulighet til å delta på en spørreundersøkelse på Web, nærmere omtalt som Nettskjema.

Det ble innhentet 427 besvarelser på spørreskjemaet. 121 besvarelser fra barnevernspedagoger, 119 svar fra grunnskolelærere og 146 svar fra førskolelærere. Resultatene viser at de aller fleste blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelærere har fått betydelig mer undervisning om kunnskapsområdene vi har spurt etter, sammenlignet med resultatene fra studien i 2007. Til tross for dette svarer en stor majoritet at de ikke opplever at de har fått tilstrekkelig kunnskap med hensyn til deres fremtidige yrkesliv. Ut fra de åpne spørsmålene, besvart av 127 studenter, og spørsmålene om når i utdanningsforløpet de har fått undervisningen, tolker vi dette resultatet som at det finnes mangler både i kvantitet og kontinuitet i undervisning om FNs konvensjon om barnets rettigheter, seksuelle- og fysiske overgrep mot barn, og om samtalemotodikk med barn. Undervisningen er for majoriteten av studentene lagt til ett år i utdanningsforløpet og det blir rapportert om at undervisningen handler om

enkeltstående forelesninger. Studentene etterspør mer teoretisk, praktisk og metodisk kunnskap i alle temaområdene.

Vold og seksuelle overgrep mot barn og unge er på den sosiale agendaen på en mye tydeligere måte i dag enn i år 2007. Vår forskningsbaserte kunnskap har økt, det har skjedd en utvikling i intervensjoner og behandling, og temaet har blitt mindre tabuisert. Norske myndigheter har i de senere årene vært opptatt av å forebygge og redusere omfanget av vold og overgrep, noe de har vist gjennom en rekke handlingsplaner, tiltak og programmer. Kunnskapsdepartementets retningslinjer er klare om at kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom skal sikres til alle relevante yrkesgrupper som kommer i kontakt med barn og ungdom, for å kunne gripe inn og handle. Med dette som bakgrunn foreslår departementet, i høringsbrevet (ref 15/3130), endringer i § 2 i rammeplanene, som et ledd i arbeidet med tiltaksplanen ”*En god barndom varer livet ut*”. Vi ser likevel at utdanningsinstitusjonene har en lang vei å gå for å oppfylle forventningene og det som pålegges dem gjennom de nye direktivene. For at barn og unge utsatt for vold og overgrep skal få støtten og den hjelp de har behov for og rett til av de profesjonelle som har størst betydning for deres utvikling og livsvilkår, så kreves nye strategier fra utdanningsinstitusjonene der de tar et tydeligere ansvar for å gi studentene den kompetansen som så tydelig blir etterspurt.

Summary

This study looks at how much education students who are training to become social workers, teachers, and preschool teachers receive in four major areas: the UN Convention on the Rights of the Child; physical abuse of children; sexual abuse of children; and a methodological model for teacher-child communication. The study also examines whether students feel they receive sufficient education in these areas, when they receive it, and what form it takes (theoretical, methodological, and/or practical). One goal is to compare the results of this study with the results of a previous (2007) study, 'Knowledge Gives Courage to See and Confidence to Act'; it used an identical survey and respondents consisted of 548 social workers, teachers and preschool teachers in the final weeks of their education.

This study, 'Thank You for Asking', used a web survey that was answered by 121 social work students, 119 teaching students, and 146 preschool teaching students from nine colleges and universities in Norway. In total, 427 students answered the survey. Responses were processed in SPSS software. The students could optionally write comments at the end of the survey. These comments were systematically analysed using thematic analysis.

The results show that, compared to the 2007 respondents, most students training to become social workers, teachers, and preschool teacher had received considerably more education in the areas addressed by the survey. Nonetheless, the majority of current respondents still felt that the education they had received had not prepared them for future work in their profession. Based on responses to the open question made by 127 students, and the question asking at what point in their program these four areas were addressed, our interpretation is that student education in these areas is both insufficient and too sporadic. Teaching on these issues was often confined to a single guest lecture or one day out of an entire semester when the class might focus on topics such as child sexual abuse. Our study shows that students themselves desire a clearer focus on these issues in their programs.

The problem of violence and sexual abuse against children and adolescents is higher on the social agenda today than in 2007. New research has increased our knowledge base, new interventions and treatments have been developed, and fewer taboos surround the issue. The Norwegian government has announced its commitment to

preventing violence and abuse and reducing numbers of victims, as per a number of action plans and policy documents. Guidelines from the Ministry of Education and Research clearly state that any knowledge of violence or abuse must be shared with all professionals who come in contact with children and adolescents, to enable them to intervene and take action. Furthermore, the Ministry has suggested curricular changes that would require teacher education programs at all colleges and universities to address violence and sexual abuse against children. However, the results of this study indicate that the universities have a long way to go to fulfil these new requirements. For children and adolescents exposed to violence and abuse, and for their right to receive support and help, it is crucial that universities develop new strategies, wherein they take responsibility for giving students who are training to become social workers, teachers, and preschool teachers the knowledge they so clearly demand.

1 Innledning

Vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt overfor barn og ungdom er et samfunnsproblem som forårsaker store lidelser for altfor mange unge i Norge i dag. For barn utsatt for vold, overgrep og omsorgssvikt har barnevernet en viktig rolle. Barnevernstjenestens sentrale oppgave er å ivareta barn som har vanskelige livsvilkår og overvåke at deres behov for omsorg blir møtt. Samfunnsoppdraget, som er pålagt av norske myndigheter, innebærer et spesielt ansvar for barn og ungdom som blir utsatt for- og lever med vold i hjemmet. Barnevernet skal sikre at disse barna og ungdommene får rett hjelp til rett tid ved å sette i verk hensiktsmessige tiltak, men barnevernet har også en sentral rolle i å avdekke vold.

Det er imidlertid stor enighet om at disse problemstillingene ikke lenger bare kan være et anliggende for profesjoner som barnevernspedagoger og psykiatere. Flere må samarbeide for å rette oppmerksomheten mot- og bekjempe volden. Dette er en dreining fra forståelsen at eksperter, som barne- og ungdomspsykiatere og psykologer fort bør komme inn i barns liv etter at utsattheten er avdekket, til forståelsen at det er de profesjonelle i barnas hverdagsliv som kan ha stor betydning for barns mulighet til å utvikle resiliens og mestring. En viktig profesjonsgruppe i dette arbeidet er lærerne.

I Norge har foreldre plikt til å påse at deres barn og unge får skolegang. Takket være skoleplikten befinner alle barn og unge seg i grunnskolen i dag, med noen få unntak. I dag går også de fleste ungdommer på videregående skole. Lærere treffer derfor nesten alle barn og ungdommer uansett hvilke livsvilkår de lever under. De befinner seg på skolen, dag ut og dag inn, år etter år. Det er her ungdom tilbringer store deler av ungdomstiden sin. På skolen møter de lærere, som gjennom det daglige møtet med elevene, får mye kunnskap om ungdommene og deres liv som andre voksne sjelden får. Lærere har derfor en unik kjennskap til ungdommers livssituasjon, og kan derfor spille en sentral rolle både i å forebygge og å avdekke vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt. Likevel tyder Leer-Salvesens (2016) studie på en underrapportering av skadelige oppvekstvilkår i skolen.

Kravene og forventningene til lærerne og skolen om å undervise, informere og samtale om vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt har økt. Det framgår av en rekke forskjellige lover og styringsdokumenter. Når denne rapporten skrives har Kunnskapsdepartementet fulgt opp regjeringens tiltaksplan «En god barndom varer

livet ut» tiltak nr. 36 om behovet for kunnskap i profesjonsutdanningene om vold og seksuelle overgrep, og sendt ut et høringsbrev om forslag til endring i rammeplan for lærerutdanninger. I Melding til Stortinget nr. 15 (2012–2013), «Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner», blir det også understreket at regjeringen vil styrke skolens og skolehelsetjenestens rolle i forebyggingen av vold i nære relasjoner. I læreplanene for 2013–2014 er det nye kompetansemål for blant annet samfunnsfag. Etter 10. trinn skal elevene for eksempel kunne forklare forskjellen på ønsket seksuell kontakt og seksuelle overgrep. Etter det første og andre året på videregående skole skal de kunne analysere omfanget av overgrep, og hvordan vi kan forebygge det. Dette stiller store krav til lærerens kunnskaper, og hans eller hennes evne til å undervise og lede diskusjoner om disse spørsmålene. I dag er det altså støtte for at spørsmål som angår vold, overgrep og omsorgssvikt ikke lenger er noe skolens ledelse eller den enkelte læreren kan velge bort.

Barnehagen har i de siste årene fått en sentral rolle i de fleste norske barns hverdag. I følge Statistisk Sentralbyrå (2015) gikk 90 % av alle barn i alderen 1-5 år i barnehage i Norge i 2014. Deriblant gikk 80 % av barna mellom 1-2 år, og hele 97 % av barna mellom 3-5 år i barnehagen i 2014 (Statistisk Sentralbyrå, 2015). Tallene viser oss at barnehagen i dag er i en særstilling til å kunne avdekke, melde videre og hjelpe både barn og foreldre som har barn som utsettes for omsorgssvikt. Ved å melde inn bekymring så tidlig som mulig vil ansatte og de andre instansene kunne gi både barn og foreldre hjelp tidlig (Rammeplanen, 2011, s. 60). Ut fra Barnehageloven (2013, § 22) fremgår det at barnehagepersonalet har en plikt til å være oppmerksomme på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side. Barnehagepersonalet har også en lovfestet plikt til å melde fra til barneverntjenesten dersom de mistenker at barn utsettes for alvorlig omsorgssvikt i hjemmet. Selv om den absolutte majoriteten av alle barn i Norge går i barnehage, og de ansattes plikter er tydelig lovfestet, kommer bare 5 % av alle meldinger til barnevernet fra barnehageansatte. Til sammenligning står skolen for rundt 13 % av bekymringsmeldingene (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, 2015).

Vi kan konkludere med at de tre faggruppene; barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelærere, har en sentral rolle i vold og overgrepsutsatte barns liv, uansett om de velger å fylle denne rollen eller ikke. Lærerne møter barna i hverdagen og har med sin kompetanse om barn og de rutiner og forutsigbarheten som skolehverdagen innebærer, unike muligheter og forpliktelser til å støtte voldsutsatte barn. Barnevernspedagogene har handlingsrom og direktiv som gir dem muligheter og forpliktelser til å ta beslutninger som kan være av avgjørende betydning for utsatte barn. For at forebyggingen, avdekkingen, støtten og beslutninger som leder til

forandring skal kunne tas, er det imidlertid helt avgjørende med kunnskap. Kunnskap gir mot til å se, og trygghet til å handle!

1.1 Oppdraget og formålet for studien

Redd Barna og NKVTS innledet et samarbeid våren 2007, der NKVTS fikk i oppdrag å undersøke blivende barnevernspedagoger, allmennlærere og førskolelæreres beredskap for å møte overgrepssatte barn. Oppdraget var på bakgrunn av en studie gjennomført av Redd barna Sverige i 2006: «Inga barn på schemat – blivande socionomer om beredskapen att möta barn som far illa», med Carolina Øverlien som hovedforfatter. Hensikten med rapporten var å belyse hvor mye kunnskap sosionomstudenter ved tre ulike læresteder i Sverige anså at de hadde fått under sin utdanning, og om de opplevde at de hadde fått tilstrekkelig kunnskap for å kunne møte utsatte barn i sitt fremtidige yrkesliv. Redd Barna anså at det også i Norge var behov for å styrke kompetansen om overgrep mot barn i hjelpeapparatet, i barnehager og i barneskoler.

Rapporten publisert i 2007 hadde tittelen «Kunnskap gir mot til å se og trygghet til å handle!». Studien handlet om blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelæreres syn på hvor mye undervisning de hadde fått om følgende kunnskapsområder: 1) FN's konvensjon om barnets rettigheter, 2) fysiske og 3) seksuelle overgrep mot barn og 4) samtalemotodikk med barn. Studien fokuserte også på om studentene opplevde at de har fått tilstrekkelig kunnskap om disse temaene med hensyn til deres fremtidige yrke. For å få svar på ovennevnte spørsmål ble det utarbeidet et spørreskjema som ble besvart av 161 blivende barnevernspedagoger, 178 blivende grunnskolelærere og 209 blivende førskolelærere, totalt 548 studenter (Øverlien & Sogn, 2007).

Studien fra 2007 viste at alle studentgruppene opplevde at det fantes mangler i utdanningen i forhold til alle fire kunnskapsområdene. De blivende grunnskolelærerne rapporterte om flest mangler og var også mest misfornøyde med hvordan utdanningen forberedte dem på møtet med utsatte barn. For å kunne sammenligne resultatene fra denne studien med studien fra 2016, velger vi å vise hele tabellen med resultater fra studien i 2007 i kapittel 3.4, sammen med resultater fra denne studien i 2015.

Arbeidet i denne rapporten er basert på følgende oppdrag gitt til NKVTS:

Hva vet fremtidige lærere, førskolelærere og barnevernspedagogers om barns rettigheter, vold og seksuelle overgrep og samtalemotodikk i sin grunnutdanning?

«Hovedformålet med denne studien er å belyse om det er blitt en bedring siden forrige kartlegging i 2007, i hvorvidt og i hvilken grad et utvalg studenter ved barnevernspedagog-, grunnskolelærer- og førskolelærerutdanningene ved landets høyskoler har fått undervisning om barnekonvensjonen, fysiske og seksuelle overgrep og samtalemotodikk med barn. Formålet er videre å få kjennskap til om studentene opplever at de har fått tilstrekkelig med kunnskap til å kunne se og møte utsatte barn i sitt fremtidige yrkesliv» (Redd Barna, 2015).

Redd Barna og NKVTS ønsker å få svar på følgende spørsmål:

- Har siste års studenter ved et utvalg høyskoleutdanninger fått undervisning om barnekonvensjonen, fysiske og seksuelle overgrep og samtalemotodikk i løpet av utdanningen?
- Opplever studentene at de har fått tilstrekkelig kunnskap om barnekonvensjonen, fysiske og seksuelle overgrep mot barn og samtalemotodikk i løpet av utdanningen for å kunne se og arbeide med disse spørsmålene i sitt framtidige yrkesliv?
- Når i løpet av utdanningstiden har de fått undervisning?
- Hvilke tilnærminger til kunnskapsområdene (teori, metode, praksis) vektlegges av utdanningene og hva ønsker studentene eventuelt mer av?
- Hva er studentenes tanker og ønsker angående kunnskap om barnekonvensjonen, fysiske og seksuelle overgrep og samtalemotodikk i deres utdanning?

De fire første punktene er hentet fra oppdragsbrevet av Redd Barna (2015). Videre ønsket NKVTS å belyse studentenes tanker og ønsker om kunnskap knyttet til de fire temaområdene. Denne rapporten vil bygge på konklusjoner og tiltak fra rapporten av 2007. Med hensyn til lovgivning, rammeplaner og tidligere forskning vil vi ta utgangspunkt i endringer fra 2007.

1.2 Hvordan forstår vi vold og overgrep?

Verdens helseorganisasjon, WHO, definerer vold som:

«Tilsiktet bruk av fysisk tvang eller makt, faktisk eller ved hjelp av trusler, rettet mot en selv, andre enkeltpersoner, gruppe eller samfunn, som enten resulterer i eller har en stor sannsynlighet for å resultere i skade, død, psykologisk skade, mangelfull utvikling eller deprivasjon» (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2002, s. 5).

For barn er det tradisjonelt skilt mellom fire former av vold og overgrep: fysisk vold, seksuelle overgrep, psykisk/emosjonell mishandling, og omsorgssvikt (Cicchetti & Toth, 2005; Gilbert et al., 2009). Det å være vitne til vold i nære relasjoner har i senere tid også blitt ansett som en form for psykisk vold mot barn (Gilbert et al., 2009). I denne studien fokuserer vi fremfor alt på de to første formene, fysisk vold og seksuelle overgrep, men den psykiske volden er uatskillelig fra de to andre. Sammenflettet med de fysiske slagene og de seksuelle handlingene er nesten alltid de krenkende ordene og kontrollen (Øverlien, 2012). Fysisk vold, seksuelle overgrep og psykisk vold blir derfor omtalt i denne oversikten. Fokuset i denne oversikten er i hovedsak den volden voksne utsetter barn for.

Fysisk vold defineres som:

At en voksen person utsetter et barn for kroppslig skade, sykdom, smerte eller forårsaker maktesløshet eller lignende hos barnet. Den voksne kan for eksempel slå, sparke, klype, dytte, brenne og forgifte barnet. Dette kan skje med eller uten bruk av redskaper og våpen (Øverlien, 2012, s. 22).

All vold som utøves av omsorgspersoner med intensjon anses med denne definisjonen som illegitim, uavhengig utøverens formål og om hendelsen førte til fysisk skade. Definisjonen er uavhengig av hvor mange ganger det skjer, om det er systematisk, hva som skjedde før og etter hendelsen, barnets oppførsel og hva hensikten med handlingen er. Skadene kan være alt fra milde til at de forårsaker død. Vold som utføres som et ledd i oppdragelsen, som for eksempel ørefik, faller under definisjonen.

Thoresen og Hjemdal (2014, s. 42-43) skiller mellom mindre alvorlig- og alvorlig fysisk vold. Mindre alvorlig fysisk vold defineres som å bli lugget eller kløpet, ristet eller dyttet voldsomt, eller slått med flat hånd. Alvorlig fysisk vold inkluderer å bli

banket opp, sparket, slått med knyttet hånd, og angrepet fysisk på andre måter. Denne definisjonen er tilsvarende med mange andre studier på voldsfeltet.

Seksuelle overgrep mot barn:

Omfatter alle seksuelle handlinger en voksen gjør mot et barn. Handlingen, som tar utgangspunkt i den voksnes behov, skjer mot barnets vilje eller er en handling som barnet ikke er utviklings- eller aldersmessig moden nok til å forstå eller gi samtykke til. Et viktig aspekt ved seksuelle overgrep er at de krenker barnets integritet (Øverlien, 2012, s.23).

Her er det viktig å vektlegge at voksnes overgrep mot barn og ungdom ikke nødvendigvis innebærer noen form for fysisk tvang eller vold. Den voksne personen kan bruke sin maktposisjon bare ved det faktum at han eller hun er voksen, eller ved å tilby barnet noe det ønsker seg. Overgrepet kan for eksempel skje ved at en voksen truer barnet med å skade personer eller dyr som står barnet nært hvis han eller hun ikke får berøre barnet seksuelt, eller den voksne kan tilby barnet presanger eller godteri i bytte mot seksuelle tjenester. Samtidig bør det nevnes at et barn også kan begå seksuelle overgrep mot et jevngammelt barn hvis handlingen omfatter en form for tvang, sterkt press eller vold. Dette omfatter ikke det som kalles for seksuell lek eller utforskning blant barn og som skjer frivillig fra begge parter.

Sammenflettet med den fysiske volden og de seksuelle overgrepene, er den psykiske volden:

Psykisk/emosjonell vold mot barn innebærer at en voksen person systematisk og over lengre tid behandler barnet på en bevisst nedverdiggende måte gjennom atferd eller omtale og/eller forårsaker annen følelsesmessig lidelse for barnet. Barnet kan for eksempel bli hånet, trakassert, fornedret og isolert. I spesielt alvorlige tilfeller kan også enkelthendelser defineres som psykisk/emosjonell vold (Øverlien, 2012, s.22).

Den psykiske og emosjonelle volden mot barn og ungdom er en form for vold som sammenliknet med fysisk vold og seksuelle overgrep har fått begrenset oppmerksomhet. Denne volden kan være vanskelig å oppdage. Som nevnt skjer den nesten alltid sammen med andre former for vold og overgrep, og kan da lettere oppdages, men kan også skje uten annen utsatthet. Ettersom den ikke etterlater fysiske skader eller merker, er det helt avgjørende at voksne er observante og spør aktivt om barnet utsettes for psykisk vold.

En form for vold som har vekket stor oppmerksomhet de siste årene og som ofte skjer mellom jevn gamle i skolemiljø, er digital mobbing, «stalking» eller trakassering definert som:

En hvilken som helst handling utført via elektroniske eller digitale medier av individer eller grupper, som gjentakende kommuniserer fiendtlige eller aggressive meldinger, som har til hensikt å påføre skade eller skape ubehag for andre (Tokunaga, 2010, s. 278).

Definisjonen setter ingen begrensning for elektroniske gjenstander og digitale medier handlingen kan utføres med, og det kan være en hvilken som helst handling – noe som er formålstjenlig når den digitale verden er i stadig endring med nye metoder for å komme i kontakt med mennesker. Samtidig kan den som mobber digitalt være med anonym identitet, til forskjell fra «tradisjonell mobbing» (Tokunaga, 2010). Handlingen må være gjentakende, involvere psykisk nedbryting og påføres med intensjon. Samtidig påpeker Pelfrey og Weber (2013) at kravet om repetisjon er vanskelig ved digital mobbing. Et bilde eller en tekst med skadende effekt, kan sendes til mange på kort tid og kan derfor som enkelthandling være med omfattende følger. Hensikten med handlingen er også problematisk ved digital mobbing når kommunikasjonen på internett er tekstbasert. Det kan være utfordrende å vurdere hva som er ironi, sarkasme og spøk.

Hva som oppfattes som vold, er i stor grad definert ut fra handlingens påvirkning på offeret. For å vurdere om noe er vold, vil det derfor ikke være hensiktsmessig å vurdere overgriperens handling isolert. Handlingen må settes i kontekst med den som utfører handlingen, den som utsettes for handlingen og de som er utenforstående aktører i konteksten handlingen finner sted.

1.3 Omfanget av vold- og seksuelle overgrep mot barn og unge i Norge

Forskning om volds- og overgrepsutsatte barn har intensivert i Norge under de siste 10 årene. Like etter publikasjonen av rapporten «Kunnskap gir mot til å se og trygghet til å handle», i 2007, ble den første norske landsomfattende og representative omfangsundersøkelsen om vold mot barn av Mossige og Stefansen (2007) publisert. Til sammen deltok 7033 18–19-åringer som var elever ved 67 forskjellige videregående skoler i Norge. Av disse ungdommene oppga 7 % at de hadde vært vitne til minst én form for fysisk vold mot mor en gang i løpet av oppveksten, og at voldsutøveren var deres far/stefar. Av disse mente 2 % at volden

hadde vært grov. Andelen som oppga minst ett tilfelle av fysisk vold fra en forelder, var 25 % og andelen som oppgav grovt vold fra minst en forelder var 8 %. 22 % av jentene og 8 % av guttene oppga at de var blitt utsatt for et mildt seksuelt overgrep, mens 15 % av jentene og 7 % av guttene rapporterte mer alvorlige seksuelle krenkelser.

Thoresen og Hjemdal (2014) har gjort en nasjonal forekomststudie av vold og voldtekt i Norge. De konkluderte med at: «alvorlig fysisk vold og grove seksuelle overgrep rammer en betydelig del av befolkningen i Norge, og for mange starter traumene i tidlig barnealder» (Thoresen & Hjemdal, 2014, s. 19). Resultatene fra omfangsundersøkelsen viste at 10,2 % kvinner og 3,5 % menn hadde i løpet av barndommen vært utsatt for en seksuell handling fra noen minst fem år eldre. For 4,0 % kvinner og 1,5 % menn hadde dette vært med penetrasjon, altså seksuell omgang. Når det gjelder mindre alvorlig fysisk vold fra foresatte i barndommen, er dette opplevd av 33,0 % menn og 27,7 % kvinner. 5,1 % menn og 4,9 % kvinner hadde opplevd alvorlig fysisk vold fra foresatte i barndommen (Thoresen & Hjemdal, 2014).

Etter en nasjonal intervjuundersøkelse av 16- og 17-åringer konkluderer Myhre, Thoresen, og Hjemdal (2015, s. 17) med at: «vold og seksuelle overgrep rammer en betydelig del av barn og ungdom i Norge, og starter for mange i tidlig barnealder». Forekomsten av vold og seksuelle overgrep var lavere i denne undersøkelsen sammenlignet med andre undersøkelser. Når det er få andre indikasjoner på en slik reduksjon, anbefaler forfatterne at forekomsttallene bør tolkes med forsiktighet. Resultatene fra omfangsundersøkelsen viste at 9,6 % hadde vært utsatt for noen form for fysisk vold fra foresatte, og 7,8 % av disse hadde vært utsatt for kun mindre alvorlig vold. 6,6 % rapporterte om psykologisk vold fra foreldre, og det var betydelig flere jenter (10,0 %) enn gutter (3,3 %) som hadde opplevd psykisk vold. 13,3 % av jentene og 3,7 % av guttene hadde opplevd seksuelt overgrep i løpet av livet. Av disse hadde totalt 3,4 % av deltakerne opplevd overgrep defineres som voldtekt etter norsk lov.

1.4 Konsekvenser av vold og overgrep

Skadene som påføres barn og unge som følge av vold og seksuelle overgrep kan få alvorlige konsekvenser for barnets vekst, utvikling, helse og livskvalitet, både på kort og lang sikt (Edwards, Holden, Anda, & Felitti, 2003; Mossige & Stefansen, 2007; Thoresen & Hjemdal, 2014). Barn kan utvikle somatiske, psykologiske, atferdsmessige og kognitive svakheter, som angst, uro, depresjon, lav selvtillit, og

selvskading. Forskning viser også at det finnes risiko for reviktimisering, det vil si at en person som utsattes for vold og overgrep løper forhøyd risiko for å utsettes for dette igjen også senere i livet (Hamby, Finkelhor, Turner, & Ormrod, 2010; Pape & Stefansen, 2004). Barn som utsettes for en type av vold har også økt risiko for å utsettes for andre typer vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt, sk. poly-viktimisering (Finkelhor, Turner, Shattuck, & Hamby, 2015). Foruten om det volden og overgrepene innebærer for de utsatte, så har det de siste årene i økende grad også satt fokus på store samfunnsøkonomiske kostnader ved vold og overgrep i nære relasjoner (Rasmussen, Strøm, Sverdrup, & Vennemo, 2012). Metastudier viser at volden har direkte kostnader for individet, for eksempel i form av mindre arbeidsinntekt, men også samfunnskostnader som økende sykehuskostnader og økende behov for politinstanser (Day, McKenna, & Bowlus, 2005).

De negative konsekvenser volden har, er også av betydning for barns fungering i skolen, både med hensyn til læring og sosialt samspill mellom voksne og barn. De viktigste betingelser for at læring skal finne sted, som et støttende og trygt hjemmemiljø og at barnets grunnleggende behov blir oppfylt, mangler ofte for voldsutsatte barn. Destruktiviteten og kraften i volden som skjer i hjemmene ødelegger selv de aller beste forutsetningene for læring. Det er særlig ødeleggende for konsentrasjonen og virker derfor ofte inn på læring. Kvalitative studier som har intervjuet voldsutsatte barn og unge har funnet at barna ofte blir hjemsoekt av de vonde minnene når de forsøker å konsentrere seg og at de, selv om lærernes oppfordringer, har vanskelig for å legge igjen de vanskelige opplevelsene hjemme (Nielsen, 2015; Øverlien, 2012). Det er helt enkelt vanskelig å fokusere på skolearbeid når tankene er på hvordan mor har det hjemme, eller når barnet ikke har sovet på natten på grunn av redsel for at volden kan bryte ut. Som Raundalen og Schultz (2006) viser så kan det være ekstra vanskelig å konsentrere seg når det er stille. Stillhet innebærer et lavt stimuleringsnivå på sansene, og barnet kan dermed bli mer sårbar for at tankene rundt det vanskelige kan komme tilbake. En annen grunn til at det kan være vanskelig å konsentrere seg på skolen, er at for barn og unge som bor på hemmelig adresse kan skolen være en plass der de føler seg sårbare og utlevert. Voldsutøveren vet ikke nødvendigvis hvor mamma og barna bor, men han eller hun vet hvor barna går på skole. En del av disse ungdommene er konstant redde for at voldsutøveren skal finne dem, skade eller kidnappe dem i skoletiden, noe som påvirker mulighetene for at læring skal finne sted. Barn som lever på flukt fra en forelder som utsetter dem for vold, opplever stadig å bli flyttet, det er bytter av skoler og brutte kameratrelasjoner, en alvorlig trussel mot mulighetene til læring og utvikling (Selvik & Øverlien, 2014).

I sammenfatning har vold og seksuelle overgrep en rekke ulike negative konsekvenser som kommer til uttrykk på ulike arenaer. Det er derfor av stor betydning at volden opphører og at familiene får den hjelpen de trenger så tidlig som mulig. Fordi det ofte er nære omsorgspersoner som utfører volden, overgrepene og/eller omsorgssvikten, vil barnet som regel ha vanskelig for å bryte tausheten som familien omgir seg med. Barnet er ofte lojalt, glad i og avhengig av de som utfører vold eller omsorgssvikt. Barn som er utsatt for omsorgssvikt vil derfor ofte være avhengig av at andre mennesker ser og handler for å avdekke utsattheten. Fordi det ikke er noen av disse barnas nære omsorgspersoner som taler deres sak vil voksne som ser barna daglig, lytter til hvordan barna har det og tar ansvar kunne være avgjørende for de utsatte barna (Redd Barna, 2014). Både lærere og førskolelærere har en spesielt viktig rolle i denne sammenheng. De kan gjennom sin oppmerksomhet og sin plikt til å melde ifra til barnevernet, bidra til at barnet får den hjelp og støtte det trenger. Det er derfor nødvendig at læreren og førskolelæreren har opparbeidet seg tilstrekkelig kunnskap om vold og overgrep mot barn. I tillegg er det viktig at lærere og førskolelærere har god kunnskap om hvem de kan samarbeide med og om andre instansers og profesjoners kunnskap.

1.5 Aktuelle lover og konvensjoner

Den norske staten forplikter seg, gjennom en rekke internasjonale avtaler, til å beskytte sine borgere mot overgrep, vold og annen inhuman behandling (Meld. St. 15 (2012-2013), s. 11). De yrkesgrupper denne studien fokuserer på, førskolelærere, grunnskolelærere og barnevernspedagoger, har en rekke ulike lover og konvensjoner som regulerer deres arbeid. For å leve opp til disse lover og konvensjoner så trengs god kompetanse om de fagområder studien omhandler. I dette avsnitt presenteres kort de sentrale lovene.

FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen) er en internasjonal avtale som er juridisk forpliktende for de stater som har ratifisert den, og ble vedtatt av FN's generalforsamling den 20. november 1989. Norge ratifiserte barnekonvensjonen i 1991 og gjorde den til norsk lov i 2003. Både gjennom barnekonvensjonen og barneloven forplikter myndighetene å gi alle barn og unge i Norge en rettslig beskyttelse mot vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt. Konvensjonen kan defineres som grunnleggende regler om barns rettigheter og består av en rekke bestemmelser om hvordan barn skal behandles av voksne og av samfunnet. Den inneholder en rekke bestemmelser som blant annet skal sikre barn en trygg oppvekst, et godt helsetilbud, gode levevilkår og beskyttelse mot mishandling og seksuelle overgrep.

Hvert femte år sender den norske regjeringen en rapport til FN der de beskriver hva staten gjør for at barns rettigheter skal ivaretas i Norge. Etter at Norge og andre land har innlevert sine rapporter, holdes en offentlig høring, der representanter fra landenes regjeringer får svare på spørsmål om rapporten. Deretter oversender FNs komité for barnets rettigheter konklusjoner og anbefalinger (concluding observations) til de forskjellige landene. I flere merknader fra FNs komité kommenteres det at Norge må styrke opplæringen om Barnekonvensjonen for profesjoner som arbeider med barn og i kommentarene fra 2010 poengteres det at kunnskap om barnekonvensjonen må bli en del av pensum på høgskoler og universiteter for alle profesjoner som i sitt daglige arbeid kommer i kontakt med barn (se Kvalø, 2014).

Barnevernspedagoger som er ansatte i Barneverntjenesten har arbeidsoppgaver som omfattes av Barnevernloven. Barnevernloven har som formål å sikre at mindreårige som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, og å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. Når barneverntjenesten mottar bekymringsmeldinger hvor det er grunn til å tro at barnet er i behov for tiltak etter Barnevernloven, har de en plikt til å iverksette undersøkelse. Undersøkelsens formål er å fremskaffe informasjon som danner et tilstrekkelig grunnlag for å vurdere hvorvidt det aktuelle barn er i behov for at barneverntjenesten iverksetter tiltak. Barneverntjenesten kan innhente informasjon blant annet gjennom å henvende seg til barnets barnehage eller skole. Barneverntjenestens arbeid er imidlertid utfordrende og saksbehandlere står overfor en rekke dilemmaer i løpet av sin kontakt med en familie (se Sommerfeldt & Øverlien, kommende). Her trengs god kompetanse om barnekonvensjonen, vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt mot barn, og samtalemetodikk, men også kompetanse om andre yrkesgrupper og instanser så som barnehage og skole.

Lærere og annet skolepersonale har både oppmerksomhetsplikt og opplysningsplikt. Lærere har også taushetsplikt, som innebærer at de som hovedregel ikke får videreføre informasjon til andre uten samtykke fra den som har gitt informasjonen. Oppmerksomhetsplikten framgår av Opplæringslova (1998) § 15-3 første ledd, og opplysningsplikten framgår av bestemmelsens andre ledd. Plikten til å være oppmerksom innebærer at lærere og annet personale i skolen skal være observant og på vakt overfor forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten. Hvis man som lærer har grunn til å tro at et barn blir utsatt for vold, seksuelle overgrep og/eller omsorgssvikt, utløser det opplysningsplikten. I Barnevernlovens (1993) § 6-4 framgår at man har opplysningsplikt til barneverntjenesten når man har grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller utsatt for alvorlig omsorgssvikt, eller når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvanser. Dette innebærer en personlig plikt

for alle lærere, og det er ikke tilstrekkelig at man melder til rektor, om rektor ikke går videre til barneverntjenesten med saken. ”Grunn til å tro” skal ha en lav terskel og kan baseres på konkrete observasjoner, utsagn, hendelser eller liknende. Etter pålegg fra barnevernstjenesten innebærer opplysningsplikten at man er pliktig til å gi informasjon om saken uten hinder av taushetsplikten. Opplysningsplikten innebærer dermed et unntak fra den lovbestemte taushetsplikten som skolepersonalet er omfattet av (Forvaltningsloven §§ 13-13 e, jf. Opplæringslova, 1998, § 15-1).

Den mer aktive delen av opplysningsplikten innebærer at man på eget initiativ melder mistanken man har til barnevernet. Ifølge Opplæringslova (1998) § 15-3 og § 15-4 har ansatte i skolen plikt til å melde fra til barnevernstjenesten og/eller sosialtjenesten ved mistanke om problematiske forhold rundt barnet. Ytterligere en plikt er avvergeplikten (Straffeloven, 2005, § 196). Alle, inklusive lærere og andre relevante yrkesgrupper som kommer i kontakt med barn og ungdom, har plikt til å forsøke å forhindre bestemte typer alvorlige forbrytelser, for eksempel seksuelle overgrep. Det gjør de ved å anmelde forholdet til politiet. Avvergeplikten inntreffer om det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen vil bli- eller er begått. Plikten er i skolesammenheng mest anvendelig med tanke på seksuelle overgrep, eller der det er fare for vold som kan føre til død eller betydelige skader.

Lærere er pålagt et ansvar av Opplæringsloven og nasjonale læreplaner til å skape et trygt miljø for læring og utvikling (Arnesen & Sørli, 2010). Opplæringsloven § 9a-1 beskriver lærerens ansvar for å legge til rette slik at elever får best mulig læringsbetingelser og motiveres til den faglige opplæringen: *«Alle elever i grunnskolar og videregående skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring»* (Opplæringslova, 1998). Videre går det frem i Opplæringsloven § 1-2 at lærere skal gi elever opplæring som er tilpasset det enkelte barnets evner og forutsetninger, kjennetegnet av variasjon i bruk av lærestoff, arbeidsmåter og læremidler, samt variasjon i organiseringen av- og intensiteten i opplæringen. Læreren er en støttespiller som skal bidra positivt til elevens sosiale og faglige utvikling, og samtidig sørge for at elever med spesielle behov får dekket sine rettigheter. Spesialundervisning er en rett for de barna og ungdommene som ikke når kompetansemålene i læreplanen gjennom den ordinære undervisningen, og som trenger hjelp for å nå disse (Opplæringslova, 1998, kapittel 5). Elevene har ulike utgangspunkt, bruker ulike læringsstrategier og har ulik progresjon i forhold de fastsatte kompetansemålene. Dette må skolen tilpasse seg snarere enn at eleven må tilpasse seg skolen. For de ungdommene som trenger spesialundervisning skal skolen lage en individuell opplæringsplan (IOP) med konkrete mål for opplæringen og metoder skolen skal bruke for å nå disse målene (Øverlien, 2015).

1.6 Veien mot styrket kunnskap i utdanningene: endringer fra 2007-2015

Norske myndigheter har i de senere årene vært opptatt av å forebygge og redusere omfanget av vold og overgrep, noe de har vist gjennom en rekke handlingsplaner, tiltak og programmer. Siden 2007 har ni handlingsplaner, en NOU, en strategiplan og en stortingsmelding blitt presentert som ligger nært opp til- eller kan inkluderes i temaområdene vold i nære relasjoner, og som legger overordnet føringer for hjelpetiltak og forebyggende instanser. Alle disse dokumentene legger i større eller mindre grad vekt på skolens viktige roller når det gjelder forebygging og avdekking. Dette gjelder også i Kunnskapsdepartementets stortingsmelding nummer 20 (2012-2013), «*På rett vei. Kvalitet og mangfold i skolen*», som betoner skolens betydning for voldsutsatte barn. De ansatte i skolen har en unik mulighet til å bli kjent med det enkelte barn over tid og har dermed mulighet til å bidra til avdekking av vold og seksuelle overgrep i familien eller andre relasjoner. Det forebyggende arbeidet knyttet til blant annet krenkelser og vold, er en av kjerneoppgavene i skolen og krever et bevisst forhold til sammenhengen mellom helse, trivsel og læring. «*Handlingsplan om vold i nære relasjoner*» (2014-2017) og «*Handlingsplan mot voldtekt*» (2012-2014) påpeker at det er viktig å tydeliggjøre ansvaret ansatte i barnehage og skole har når det gjelder å melde fra til barnevernet om bekymring for at et barn eller en ungdom opplever vold i familien. Det er nødvendig med et økt fokus i kompetansemål i læreplanene når det gjelder arbeidet rettet mot å forebygge vold i nære relasjoner, og for å fremme elevenes holdninger mot vold, krenkelser, vold knyttet til seksualitet og vold i nære relasjoner.

I stortingsmelding nummer 11 (2008-2009), «*Læreren – rollen og utdanningen*», legger regjeringen frem tiltak med sikte på å gjøre skolen og lærerutdanningen enda bedre. Med spesialisering, et nytt og utvidet pedagogikkfag, veiledning og oppfølging av nye lærere, er målet å gjøre lærerne bedre rustet til å gjøre jobben i klasserommene. Lærere skal ha god fagkompetanse, og evne til å formidle og inspirere. Samtidig skal utdanningskompetansen sette læreren i stand til å møte utfordringer og det skal være grunnleggende kunnskaper som kan bidra til å avdekke forhold som er knyttet til for eksempel vold eller omsorgssvikt. Det er et klart ansvar for lærerutdanningene å følge opp slike utfordringer. For grunnskolelærerutdanningene skal pedagogikk og elevkunnskap være obligatorisk og definere hva en lærer skal være.

25 år etter vedtakelsen av barnekonvensjonen, offentliggjorde regjeringen tiltaksplanen «*En god barndom varer livet ut*» (2014-2017), for å bekjempe vold og

overgrep mot barn og ungdom. Planen består av 43 tiltak, som statsrådene mener er viktige bidrag for å følge opp forpliktelsene i barnekonvensjonen (Tiltaksplan 2014-2017). Tiltakene skal bidra til nødvendig kompetanse i tjenester og kvalitet i behandlingstilbud. Her fremheves kunnskap om vold og overgrep i profesjonsutdanningene som avgjørende. Det går frem at:

Det viktigste er å sikre tilstrekkelig kompetanse til å gripe inn og handle. Ansatte i virksomheter som tilbyr offentlige tjenester skal ha god kunnskap om hvordan mistanke om vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom skal håndteres. De må vite hvordan de kan avverge vold før slike hendelser skjer (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014, s. 37)

Tiltaksplanen (2014-2017) viser til nødvendigheten av å spre kjennskap til barnekonvensjonen, og det skal sikres kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom i grunn-, videre- og etterutdanningen til alle relevante yrkesgrupper som kommer i kontakt med barn og ungdom. Lærere og barnevernspedagoger skal kunne gripe inn og handle når barn opplever en vanskelig livssituasjon. Videre er det en rekke utdanningsinstitusjoner som sørger for at kunnskap om vold og overgrep er en del av grunn- og videreutdanning i helse- og sosialfag. Et eksempel på videreutdanning er «tiltak mot seksuelle overgrep mot barn» og «vold i nære relasjoner» ved Høgskolen i Buskerud og Vestfold og Høgskolen i Østfold. Det går frem i tiltaksplanen (2014-2017) at dette tilbudet om etter- og videreutdanning om vold og seksuelle overgrep skal kartlegges med formål å øke tilgjengeligheten, studenttilfanget og eventuelt bedre det faglige innholdet (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014).

1.6.1 Revidering av rammeplaner

Det har skjedd endringer med hensyn til grunnskolelærer- og førskolelærerutdannelsen siden rapporten «*Kunnskap gir mot til å se og trygghet til å handle*» ble publisert i 2007. På grunnlag av Stortingets behandling av St.meld. nr. 11 (2008-2009) «*Læreren – rollen og utdanningen*» og Innst. S. nr. 185 (2008 – 2009), oppnevnte Kunnskapsdepartementet i 2009 et utvalg med mandat å utarbeide utkast til rammeplan i forskrifts form for de nye grunnskolelærerutdanningene, som skulle erstatte allmennlærerutdanningen fra høsten 2010. Kunnskapsdepartementet fastsatte «*Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanningene for 1.- 7. trinn og 5.-10. trinn*» og «*Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningene 1.- 7. trinn og 5.-10. trinn*» i 2010. Videre fastsatte Kunnskapsdepartementet forskrift om ny rammeplan for treårig barnehagelærerutdanning i 2012, på bakgrunn av NOKUTs evalueringsrapport av førskolelærerutdanningen, offentlige utredninger og

stortingsmeldinger, som også definerer de nasjonale rammene for barnehagelærerutdanningen. Den nye barnehagelærerutdanningen erstattet førskolelærerutdanningen fra høsten 2013. Rammeplanen for barnevernspedagog-utdanningen av 2005 har forblitt uendret, men det arbeides med anbefalte tiltak blant annet etter prosjektet «*felles innhold i helse- og sosialfagutdanningene*», initiert av Kunnskapsdepartementet. Prosjektet anbefaler at kunnskap og kompetanse om vold, overgrep og omsorgssvikt innarbeides i læringsutbyttebeskrivelser på forskriftsnivå, samt alle helse- og sosialfaglige profesjonsutdanninger. Personell innenfor helse- og sosialfaglige utdanninger må være i stand til å avdekke vold og møte den voldsutsatte med forståelse og innsikt (Universitets- og høgskolerådet, 2015).

I november 2015 var det høring om endring i rammeplan for lærerutdanninger (barnehagelærerutdanning, lektorutdanning, faglærerutdanning, yrkesfaglærerutdanning, praktisk pedagogisk utdanning og senere grunnskolelærerutdanningen når det fastsettes ny rammeplan), der Kunnskapsdepartementet vil at alle som har fullført lærerutdanningene skal ha kunnskap om og ferdigheter til å håndtere vold og seksuelle overgrep mot barn og unge. Med dette som bakgrunn foreslår Departementet endringer i § 2 i rammeplanene, som et ledd i arbeidet med tiltaksplanen ”*En god barndom varer livet ut*” (2014-2017) fra Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet (Kunnskapsdepartementet, 2015). I høringsbrevet (ref 15/3130) foreslås for eksempel følgende tillegg i forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanning (FOR-2012-06-04-475) i § 2 under ferdigheter:

Kandidaten kan identifisere særskilte behov hos enkeltbarn, herunder identifisere tegn på vold eller seksuelle overgrep. På bakgrunn av faglige vurderinger skal kandidaten raskt kunne iverksette nødvendige tiltak (Kunnskapsdepartementet, 2015).

Identiske eller liknende endringer foreslås inn i de øvrige lærerutdanningenes rammeplaner. Formuleringen innebærer at kandidatene skal ha innsikt i hvordan slike overgrep kan møtes av hjelpeapparatet (Kunnskapsdepartementet, 2015).

1.7 Utdanningens rammeplaner og forpliktelser

Lov om universiteter og høgskoler (NOU 2003:25, 2003) slår fast at Kunnskapsdepartementet kan fastsette nasjonale rammeplaner for enkelte utdanninger. Disse rammeplaner og nasjonale retningslinjer utgjør et forpliktende grunnlag for institusjoner (høgskoler og universiteter), for de ansatte, studentene og

for praksissteder. I planverket er det formulert forventet læringsutbytte som beskriver hva studentene skal kunne- og være i stand til etter gjennomført utdanning, dels også for hvert fag i utdanningen. Med rammeplanen som utgangspunkt utvikler institusjonene en programplan for utdanningene, og en fagplan for hvert fag. Fagplanen skal inneholde plan for praksisopplæring, for enkeltfag og fagområder, og tverrfaglige emner, samt informasjon om studiet som helhet, organisering, arbeidsformer og vurderingsordninger. Formålet med rammeplaner og forskrift om rammeplaner, er å sikre at utdanningsinstitusjonene tilbyr integrerte, profesjonsrettede og forskningsbaserte utdanninger med høy faglig kvalitet.

Rammeplanene for de ulike utdanningene gir oss viktig informasjon om hvilke intensjoner og mål som fastlegges for de ulike studiene. I tillegg gir de oss innblikk i faglige prioriteringer og de føringer som er lagt når det gjelder kunnskap og kompetanse om de ulike fagområdene. Utdanningsinstitusjonene må i tillegg til rammeplanene forholde seg til rammeplan for barnehager, opplæringsloven, læreplanverk, og andre forskrifter og lover. Disse dokumenter synliggjør hvilke forpliktelser utdanningsinstitusjonene har, med hensyn til undervisning om de ulike emnene.

Vi har i det følgende valgt å se nærmere på hvilke føringer de ulike bestemmelser legger i forhold til tematisk innhold i undervisningen. I diskusjonen av våre resultater er vi opptatt av å finne ut om det eksisterer en diskrepans mellom de føringene disse bestemmelsene legger og studentenes faktiske opplevelser av undervisningen.

I forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanningen (FOR-2012-06-04-475) går det frem, under kunnskaper punkt 5, at kandidaten skal ha: *«bred kunnskap om barns rettigheter og hva som kjennetegner et helsefremmende og lærende barnehagemiljø»*. I nasjonale retningslinjer for barnehagelærerutdanning av 2012 står det beskrevet at: *«kandidaten skal ha kunnskap om barn i vanskelige livssituasjoner»*, herunder kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn, *«om barns reaksjoner og om hvordan man kan støtte barn»*. Tematikken vold og seksuelle overgrep mot barn er ikke direkte nevnt i retningslinjene for barnehagelærerutdanningene, og det kan dermed være forskjeller med hensyn til kunnskap blivende barnehagelærere har om tematikken. Høringen (ref 15/3130) om endring i rammeplan for lærerutdanning av 2015 foreslår å endre dette med for eksempel tillegg om at blivende barnehagelærere skal kunne *identifisere tegn på vold eller seksuelle overgrep* (Kunnskapsdepartementet, 2015). Forskrift for barnehagelærerutdanningen ble vedtatt i 2012 og erstattet den tidligere rammeplanen for førskolelærerutdanning av

2003 med endringer fra 2008, som fortsatt var gjeldende for studentene som deltok i denne undersøkelsen.

I rammeplanen for treårig førskolelærerutdanningen av 2003 med endringer fra 2008 står det, under faglig kunnskap, eksplisitt skrevet at førskolelærere skal ha kunnskap om- og kjennskap til FNs barnekonvensjon. Det står beskrevet at kandidatene skal: «*kjenne til de internasjonale menneskerettigheter og barns rettigheter, som gjelder på tvers av landegrensene*». Videre går det frem at førskolelærere skal ha kunnskap om:

De fleste barn og unge opplever en trygg oppvekst, men noen barn har en utrygg tilværelse, preget av omsorgssvikt. Det kan prege læringsfelleskapet og undergrave motivasjonen. Slike problemer kan læreren bearbeide sammen med andre som har ansvar for oppvekstmiljøet til barna. Lærerutdanningen må forberede studentene på disse utfordringene og også gi dem opplæring i å løse konflikter og å forebygge og bekjempe mobbing, vold og rasisme. Utdanningen må hjelpe studentene til å takle situasjoner der barn og unge opplever dødsfall, krig, seksuelle overgrep eller andre kriser som krever særskilt omsorg og tiltak fra lærerens side.

Rammeplanen viser til at institusjonens plan for førskolelærerutdanningen skal gi kandidatene kompetanse og kunnskap om: «*barn med behov for særskilt hjelp og støtte*» og gi kandidatene tverrfaglige emner om: «*mobbing og barn i krise (overgrep, omsorgssvikt, sorg, krigstraumer og liknende)*».

I rammeplanen og forskrift for treårig barnevernspedagogutdanning av 2005 finner vi at barnekonvensjonen skal være et sentralt tema i undervisningen. Det blir beskrevet at: «*barnevernspedagoger må ha kunnskap og ferdigheter om lover som behandler barn og unge, barns rettigheter og rettssikkerhet*». Barnekonvensjonen er sentral i delemnet «Barnevernrett og andre sentrale rettsområder». Barnevernspedagoger vil i følge rammeplanen arbeide med utviklingsbetingelser hos vanskeligstilte barn og unge: «*formålet med utdanningen er å utdanne brukerorienterte og reflekterte yrkesutøvere som er kvalifiserte for omsorgs-, oppdrags-, behandlende og forebyggende arbeid med risikoutsatte barn og unge, samt deres foresatte*». I delemnet «Klinisk psykologi og psykisk helsearbeid» skal studentene: «*lære om følelsesmessige og personlige aspekter og mulige forstyrrelser hos barn og ungdom som har en vanskelig oppvekst- og livssituasjon*». Videre skal de: «*tilegne seg kunnskap om kriser og krisebehandling med særlig vekt på barn og unges reaksjoner i vanskelige situasjoner som innebærer rus/vold/overgrep og øvrige forhold som aktiverer atskillelse/sorg og avmaktssproblematikk*». Forskrift for barnevernspedagog-utdanning forklarer sentrale temaer som kan være aktuelle for studentene å få mer

kunnskap om, deriblant psykiske problemer og reaksjoner, ulike kriser og krisebehandling og omsorgssvikt, herunder barnemishandling og overgrep.

Grunnskolelærerutdanningen kvalifiserer for arbeid i grunnskolen og i voksenopplæring i grunnskolefag. I forskrift om rammeplan for de fireårige grunnskolelærerutdanningene trinn 1-7 og 5-10 av 2010, går det frem at kandidater skal ha kunnskap og kompetanse om: «*barn i vanskelige situasjoner og om barns rettigheter i et nasjonalt og internasjonalt perspektiv*». Lærerens oppgaver er i følge rammeplanen rettet inn mot pedagogisk arbeid med barn, der formålet blant annet er å skape gode læringsmiljøer. Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen trinn 1-7 og 5-10, slår fast at kandidatene skal ha:

Kunnskap om barn i sorg og krise, overgrep mot barn og andre vanskelige livssituasjoner som barn kan komme i, og om innholdet i og begrunnelsene for de sentrale nasjonale og internasjonale reguleringene som gjelder elever og deres rettigheter.

Det er satt i gang endringer med hensyn til den eksisterende rammeplanen der det er foreslått å omgjøre begge de fireårige grunnskolelærerutdanningene for trinn 1-7 og 5-10 til masterutdanninger. Dermed vil alle de store integrerte lærerutdanningene innen få år være masterutdanninger, i tråd med regjeringserklæringen. Det legges opp til oppstart fra 2017. Målet med endringen er blant annet å styrke det faglige innholdet i lærerutdanningen, der lærerne står bedre rustet til å hjelpe studentene med å utnytte hele sitt potensial (Kunnskapsdepartementet, 2014). Høringsbrevet (ref 15/3130) om endring i rammeplan for lærerutdanninger av 2015 viser til at det tas sikte på at læringsutbyttebeskrivelser, i tråd med det som foreslås i høringsbrevet, også skal innarbeides i høringsutkast til nye rammeplan for grunnskolelærerutdanningen (Kunnskapsdepartementet, 2015).

God undervisning om temaene er en forutsetning for at studentene i sitt yrkesliv skal kunne forstå hva som er riktig og mulig å gjøre for barn de møter. Rammeplaner for utdanningene slår fast at blivende grunnskolelærere, førskolelærere og barnevernspedagoger skal hjelpe barn i vanskelige situasjoner og kriser. Videre skal de ha kunnskap om lover som behandler barn og unge, barns rettigheter og rettsikkerhet. Det går ikke frem hvor mye undervisning og spesifikt om hva som skal gis om temaområdene, eller om hvem disse barna som opplever krise er.

2 Data og metode

2.1 Formål og problemstillinger

Hovedformålet med denne studien er å belyse hvorvidt og i hvilken grad et utvalg studenter ved barnevernspedagog-, grunnskolelærer- og førskolelærerutdanningene ved landets universiteter og høyskoler har fått undervisning om barnekonvensjonen, fysiske og seksuelle overgrep og samtalemotodikk med barn. Formålet er videre å få kjennskap til om studentene opplever at de har fått tilstrekkelig med kunnskap til å kunne se og møte utsatte barn i sitt fremtidige yrkesliv.

Spørsmål vi ønsket svar på:

- Har siste års studenter ved et utvalg høyskoleutdanninger fått undervisning om barnekonvensjonen, fysiske og seksuelle overgrep og samtalemotodikk i løpet av utdanningen?
- Opplever studentene at de har fått tilstrekkelig kunnskap om barnekonvensjonen, fysiske og seksuelle overgrep mot barn og samtalemotodikk i løpet av utdanningen for å kunne se og arbeide med disse spørsmålene i sitt fremtidige yrkesliv?
- Når i løpet av utdanningstiden har de fått undervisning?
- Hvilke tilnærminger til kunnskapsområdene (teori, metode, praksis) vektlegges av utdanningene og hva ønsker studentene eventuelt mer av?
- Hva er studentenes tanker og ønskemål angående kunnskap om barnekonvensjonen, fysiske og seksuelle overgrep og samtalemotodikk i deres utdanning?

2.2 Data og metode

2.2.1 Utvalg

Det finnes 20 grunnskolelærerutdanninger i Norge, 21 førskolelærerutdanninger og 12 barnevernspedagogutdanninger. Vi valgte å ta kontakt med litt over halvparten av disse utdanningene. Av praktiske grunner valgte vi først å ta kontakt med de høyskoler og universiteter som hadde alle tre utdanningene i sitt studietilbud, og senere tok vi kontakt med flere utdanninger.

Det totale antallet utdanninger ble følgende:

- 5 grunnskolelærerutdanninger
- 6 førskolelærerutdanninger
- 5 barnevernspedagogutdanninger

Totalt inngår ni høyskoler/universiteter i Norge. Tre høyskoler takket nei ved vår første henvendelse og en høyskole var ikke mulig å komme i kontakt med før det var for sent for studentene å besvare undersøkelsen. Høgskolene og universitetene var geografisk spredt over hele landet.

2.2.2 Spørreskjemaundersøkelse

Valg av metode bør styres av forskningsspørsmål. Ettersom forskningsspørsmålet i denne studien handler om studentenes oppfatning og opplevelser av sin utdanning, ville intervju vært en passende metode. Vi valgte derimot å gjennomføre en semistrukturert spørreskjemaundersøkelse, der det var mulig å gi uttrykk for tanker omkring temaet, fordi vi ønsket å nå ut til så mange studenter som mulig og på grunn av tidsbegrensninger.

Spørreskjemaet ble utarbeidet med utgangspunkt i den svenske undersøkelsen ”Inga barn på schemat – blivande socionomer om beredskapen att möta barn som far illa”, og i samarbeid med en referansegruppe og representanter fra Redd Barna (se Øverlien & Sogn, 2007). Målet var at skjemaet skulle bestå av noen få hovedspørsmål og et antall underspørsmål. Ettersom vi ba enkelte universiteter/høyskoler om å bruke undervisningstid, så var det viktig at spørsmålene var enkle og gikk raskt å besvare.

---

¹ Vi har valgt å ekskludere masterutdanninger og årsstudium for denne undersøkelsen.

På slutten av spørreskjemaet hadde studentene mulighet til å dele sine tanker, ønsker og refleksjoner omkring de spørsmålene vi hadde stilt. Totalt hadde 127 studenter skrevet om øvrige synspunkter relatert til temaområdene. Noen av kommentarene bestod av en setning, mens andre var mer utdypende. Det var påfallende at mange studenter hadde tatt seg tid og skrevet lengre refleksjoner. Disse tankene og refleksjonene er analysert og redegjort for under resultater (3.0).

2.2.3 Datainnsamling

Målet var å nå ut til alle studieledere ved valgte utdanninger, slik at de kunne legge ut en lenke med det web-baserte spørreskjemaet tilgjengelig for studentene på Fronter² og på samme tid sende lenken til studentenes e-post. Alle studieledere fant dette mulig. Der det viste seg å være lav svarprosent på det web-baserte spørreskjemaet, ønsket vi å kontakte studielederne for å besøke de valgte utdanningene, dele ut og samle inn utfylte spørreskjemaer. Dette for å fange inn de studentene som ikke svarte på det web-baserte spørreskjemaet. Av praktiske grunner viste dette seg i liten grad å være mulig. De fleste av utdanningene hadde ingen felles, obligatorisk undervisning for sine siste års studenter i løpet siste del av våren 2015. De tre studiegruppene var i eksamenstid fra slutten av april 2015 og var dermed ikke mulig å komme i kontakt med. Det var to unntak der vi fikk delta på utdanningenes avslutningsseremoni og møtte studentgruppene direkte. Her presenterte vi studien kort og spurte studentene om de kunne bidra i studien ved å besvare et spørreskjema, dersom den ikke allerede var besvart på nett. Avslutningsseremoni viste seg å være en vanskelig arena for å innhente svar på spørreskjemaer.

Før studentene var ferdig med utdannelsen våren 2015, forsøkte vi å komme i kontakt med studentrepresentanter, via studielederne, som kunne legge ut lenken til det web-baserte spørreskjemaet kun for de aktuelle studentene i lukket Facebook-grupper utviklet for studiegruppene. Dette lyktes vi med hos tre utdanningsinstitusjoner, og førte til flere svar på spørreundersøkelsen i en kort periode. Studentrepresentantene la ut lenken til spørreskjemaet med ferdig skrevet informasjon om undersøkelsen tilsendt fra oss, og samtidig med henvisning til tidligere mail og tilgjengelig lenke på Fronter. Det virket som flere studenter var aktive på studentgruppenes Facebook-grupper.

---

² Fronter er et lukket og web-basert læringsadministrasjonssystem, klasserom, som gjør det mulig med nettlæring. Det er tjenester for undervisning, informasjon, evaluering, samarbeid og kommunikasjon. Fronter er tilgjengelig for ansatte og studenter ved landets universiteter og høyskoler.

I oktober 2015 var det fortsatt lav svarprosent fra studentgruppene på den webbaserte spørreundersøkelsen. Vi utarbeidet derfor en mail til studielederne og kontaktet samtlige på telefon for å spørre om de kunne sende personlig mail til siste års studenter fra våren 2015. Flere av studielederne ønsket å hjelpe oss ytterligere og sendte ut spørreskjemaet på nytt til de bestemte studiegruppene. På samme tid fikk vi gjennom en studieleder tilgang til en rekke telefonnummer til siste års førskolelærerstudenter fra våren 2015. Etter avtale med NSD, fikk vi tillatelse til å ringe disse 91 førskolelærerstudentene for å gjennomføre spørreskjemaet på telefon. Studentene fikk beskjed om at det var frivillig, at det ville ta få minutter å gjennomføre spørreskjemaet på telefon og at de kun skulle besvare dersom de ikke hadde besvart undersøkelsen tidligere på mail eller på Fronter. Dette ga oss stor uttelling til undersøkelsen. Mange av studentene viste seg å være svært engasjert i tematikken og til å bidra i undersøkelsen.

Totalt fikk studenter fra ni utdanningsinstitusjoner, tre universiteter og seks høyskoler, fortrinnsvis grunnskolelærerstudenter, tilgang til å besvare det webbaserte spørreskjemaet via e-post og Fronter med lenke til webskjemaet. Vi besøkte en høyskole der vi møtte førskolelærer- og grunnskolelærerstudenter direkte. Samtlige utdanningsinstitusjoner måtte kontaktes ved flere anledninger for å sende ut påminnelse om spørreskjemaet.

Våre kontaktpersoner på lærestedene bestod fremfor alt av studieledere ved de ulike utdanningene. Med noen unntak hadde vi svært hyggelige samtaler og ble mottatt på en god måte av høyskolene/universitetene. Nesten alle var hjelpsomme og imøtekommende når det gjaldt våre bestrebelsler på å nå ut til studentene. Det kan nevnes at noen kontaktpersoner ved utdanningene ikke var villig til å la oss komme i kontakt med studentene med undersøkelsen fordi studentene ofte får spørsmål om deltakelse i undersøkelser og fordi vi ønsket å komme i kontakt med studentene mot slutten av vårsemesteret i eksamenstiden.

2.2.4 Svarprosent

Tabell 2.1 Svarprosent i forhold til antall studenter som fikk tilgang til spørreundersøkelsen

	Antall studenter	Antall besvarelser
	n	N (%)
Barnevernspedagog	226	121 (54)
Grunnskolelærer	413	119 (29)
Førskolelærer	353	187 (53)
Total	992	427 (43)

Vi har til sammen fått inn 427 svar. Det samlede antallet studenter som kunne vært med på spørreundersøkelsen var 992. Dette gir oss en svarprosent på 43 %. Det er barnevernspedagog- og førskolelærerutdanningene som i størst grad har bidratt. Nærmere 55 % av studentene fra disse utdanningsretningene har fylt ut spørreskjemaet. Sammenligner vi utdanningene, er det grunnskolelærerutdanningene som har de største kullene med studenter. Det kan se ut til at studentene ved de ulike grunnskolelærerutdanningene ikke har ønsket å delta i like stor grad som studentene ved de andre utdanningene. Dette har bidratt til at svarprosenten er lav sammenlignet med de andre utdanningene. En annen forklaring kan være at blivende grunnskolelærere i mindre grad enn de to andre studentgruppene benytter seg av studentmailen, hvor spørreundersøkelsen ble sendt ut fra studielederne. En tredje forklaring kan være at grunnskolelærerne ikke var inne på Fronter når lenken til spørreundersøkelsen ble lagt ut av studielederne.

2.2.5 Frafall

To høyskoler takket nei ved vår første henvendelse på telefon om undersøkelsen. Disse høyskolene hadde både grunnskolelærer- og førskolelærerutdanning i sitt studietilbud. Dette førte til at to førskolelærerutdanninger og to grunnskolelærerutdanninger ikke ble inkludert i undersøkelsen. Grunnen til at disse institusjonene av slo å delta var av praktiske grunner i begge tilfeller. Som tidligere nevnt var noen kontaktpersoner ikke villig til å la oss komme i kontakt med studentgruppene med undersøkelsen fordi studentene ofte får spørsmål om deltakelse i undersøkelser og fordi vi ønsket å komme i kontakt med studentene mot slutten av vårsemesteret i eksamenstiden. Kontaktpersonene dette gjaldt forklarte at de ikke ønsket å legge ytterligere press på studentene med en undersøkelse i eksamenstiden.

Med unntak av en høyskole fikk studentene ensidig mulighet til å besvare spørreskjemaet på web. Web-baserte spørreskjemaer har tradisjonelt lavere svarfrekvens enn vanlige spørreskjemaundersøkelser, og dette kan ha bidratt til at

svarprosenten ble lav i første runde med datainnsamling. Når vi fulgte opp med påminnelser via studielederne på e-post, melding på lukket Facebook-grupper for de aktuelle studentgruppene og telefonsamtaler med en rekke tidligere førskolelærer-studenter, økte vi likevel svarprosenten. Vi hadde, etter lav svarprosent i første runde på det web-baserte spørreskjemaet, et ønske om å møte opp på det enkelte lærersted for å sikre studentenes svar. Dette var, som tidligere nevnt, ikke mulig av praktiske grunner. Undersøkelsen var lagt i studentgruppens eksamenstid og studentene var derfor ikke mulig å komme i kontakt med på felles forelesninger.

I tillegg til de to overnevnte utdanninger mistet vi et stort antall respondenter ved fem utdanninger på to andre høyskoler, til sammen to grunnskolelærer-, to førskolelærer- og en barnevernspedagogutdanning. Den ene høyskolen var svært positivt innstilt til undersøkelsen, og la til rette for utsendelse av e-post til studentene og beskjed på Fronter. Det var likevel svært få studenter fra denne høyskolen som besvarte fordi de fikk tilgang til spørreskjemaet på et sent tidspunkt. Vi prøvde å komme i kontakt med studielederne flere ganger, sendte mail og fikk personlig nummer, og forsøkte å komme i kontakt med andre studieledere som muligens kunne bringe beskjeden om undersøkelsen videre. Når studielederne etter en måned tok kontakt og med et stort engasjement, var det for sent å nå ut til studentene. Vi erfarte at studieledere kan være hektiske og vanskelig å komme i kontakt med. Det må nevnes at samtlige andre studieledere, selv om en hektisk hverdag, tok kontakt med oss kort tid etter oppringning. På den andre høyskolen var studielederne ikke villig til å la oss komme i kontakt med studentene. Det var ingen felles samlinger igjen i løpet av semesteret og de ønsket ikke å sende ut spørreskjemaet på grunn av eksamenstid. Vi prøvde flere ganger å organisere besøk på skolen for å dele ut spørreskjemaet til studentene, hvilket ikke var mulig å få til.

Ved en annen høyskole kom vi i kontakt med en svært engasjert studieleder for en gruppe førskolelærerstudenter som i stor grad la til rette for at studentene skulle besvare spørreundersøkelsen på Fronter, via e-post og ved oppmøte på den aktuelle høyskolen. På grunn av eksamenstid var det likevel vanskelig å få besvarelser fra studentene. Studielederen tilbøy derfor å levere ut spørreskjemaet til 40 deltidstudenter høsten 2015, som var med samme studieforløp som studentene som gikk ut våren 2015 og fortsatt hadde felles forelesninger. Vi fikk ikke tilgang til selv å dra ut på høyskolen for å dele ut- og samle inn spørreskjemaene til de aktuelle studentene. I stedet sendte vi kopier av spørreskjemaet, slik at disse kunne deles ut i forbindelse med undervisning. Vi fulgte opp studielederen nøye med flere telefonsamtaler, men på et tidspunkt var lederen for hektisk og kunne ikke lenger hjelpe oss med å innhente spørreskjemaene som allerede var delt ut. Når vi senere

kom i kontakt med studielederen igjen, var studentene ferdig med felles forelesninger og var i eksamenstid. Da var det ikke lenger mulig å komme i kontakt med studentene om undersøkelsen og vi mistet gruppen med førskolelærerstudenter. Vi erfarte igjen at det er vanskelig å samarbeide med hektiske studieledere og det blir fort vanskelig å komme i kontakt på e-post og telefon. God kommunikasjon med studieleder er ikke tilstrekkelig når det blir for mye å gjøre med hensyn til undervisningsarbeid.

Det var av ulike grunner ikke mulig å møte opp personlig ved åtte av utdanningsinstitusjonene. Samtlige av disse utdanningene var likevel positive til å gjøre det de kunne for å bidra til at studentene deltok. Til to av utdanningsinstitusjonene sendte vi kopier av spørreskjemaet, slik at disse kunne deles ut i forbindelse med undervisning eller annen form for samling. Et lite antall skjemaer ble sendt i ferdig utfylt stand tilbake til oss per post. Det viste seg å være utfordrende for studieledere å innhente spørreskjemaene fra studentene etter utlevering. En forklaring kan være at utdeling av spørreskjemaene ikke ble fulgt opp systematisk. I ettertid ser vi at en forutsetning for å få inn spørreskjemaene, er at vi selv drar ut til utdanningsinstitusjonene for å levere ut og samle inn. Dette var dessverre ikke mulig i disse tilfellene. Ni høyskoler/universiteter fikk tilsendt webskjemaet som lenke i en e-post. Webskjemaet ble oversendt til studieledere som alle hadde sagt seg villig til å både sende ut lenke med informasjonstekst om undersøkelsen per e-post, og legge ut lenken i Fronter tilgjengelig for de aktuelle studentgruppene. Flere ga oss tilbakemelding på at de også eksplisitt hadde oppfordret studentene om å delta, enten via e-post eller på Fronter.

Det totale antallet studenter ved utdanningene som mottok webskjemaet var 992. Dette tilsvarer at vi totalt kunne fått inn 992 svar via web. I tillegg kunne vi fått inn ytterligere svar fra den høyskolen vi møtte opp ved. Resultatet ble ikke som forventet. Dette til tross for purring og igjen, velvillig innsats fra flere av studieledernes side. Vi valgte web som forum for undersøkelsen fordi dette er et lett tilgjengelig medium for studenter. E-post og Fronter er noe studentene skal forholde seg til og bruke daglig, både i privat sammenheng og i forbindelse med undervisning, innleveringer og annet arbeid med studiene. Vi fikk fra flere høyskoler/universiteter informasjon om at studentene får flere slike henvendelser i løpet av studietiden, dette mener flere studieledere kan virke demotiverende med hensyn til deltagelse. I tillegg informerte studieledere om at studentene mot slutten av semesteret er i en presset situasjon med hensyn til eksamener og innleveringer av blant annet bacheloroppgave. Det er naturlig å regne med at dette virker inn på deres motivasjon til å delta.

2.2.6 Databehandling: analyse av spørreskjema og kvalitative data

Vi brukte det statistiske programmet SPSS, versjon 22, for å hente ut deskriptive oversikter og for å analysere forholdet mellom variabler. Sammenhengene mellom mottatt undervisning om temaene og de ulike andre variablene er analysert med Chi-kvadrat test. Statistisk signifikant blir her brukt i betydning at det er mindre enn fem prosent sjanse for at en sammenheng er tilfeldig, det vil si en p-verdi under 0,050.

De kvalitative data, studentenes tanker og refleksjoner (se 3.4), ble kodet og analysert i samsvar med tematisk analyse (Braun & Clarke, 2006; Braun, Clarke, Terry, Rohleder, & Lyons, 2014). Tematiske analyser er vanlige i kvalitative studier, fremfor alt der formålet er å vise mønstre i datamaterialet. Studentenes kommentarer ble lest flere ganger, og ble kodet, linje for linje. Formålet med kodene er å fange essensen av kommentarene, og kodingen ligger nære respondentens ord. I tråd med fenomenologisk forståelse, ønsker vi å fange informantenes opplevelse, meninger, handlinger og erfaringer knyttet til et bestemt fenomen (Kvale, Brinkmann, Anderssen, & Rygge, 2009). Den store mengden koder ble senere sortert inn i mer generelle koder, som en måte for å sette etikett på dem. Kodene kan så deles inn i kategorier og underkategorier, som til slutt danner temaene. Temaene fremtrer ut fra empirien og er ikke forutbestemte. Analysen foretas altså nedenfra og opp.

3 Resultater

I denne delen av rapporten presenterer vi resultatene fra undersøkelsen. Vi har valgt å presentere studentenes svar på hovedspørsmålene i seks tabeller. To tabeller presenterer resultater fra studien i 2007 og 2015, for en sammenligning av resultatene. Den første tabellen (tabell 3.1) gir en oversikt over om studentene har fått undervisning om barnekonvensjonen, fysiske og seksuelle overgrep og samtalemotodikk med barn. Den andre tabellen (tabell 3.2) gir en oversikt over hvorvidt studentene opplever å ha fått tilstrekkelig kunnskap og kompetanse om de samme temaer, sett i forhold til deres fremtidige yrkesliv. I spørreskjemaet var spørsmålene om studentene hadde fått undervisning om de ulike temaene oppført hver for seg, det samme gjaldt spørsmålene om studentene opplevde å ha fått tilstrekkelig kunnskap om de ulike temaene. Den tredje tabellen (tabell 3.3) gir en oversikt over hvorvidt studentene har fått undervisning i ett år, to år eller tre/fire år for å illustrere omfanget av undervisning om temaområdene. De som svarte bekræftende på at de hadde fått undervisning om de ulike temaene fikk så spørsmål om de har fått teoretisk, metodisk og/eller praktisk orientert undervisning om temaområdene. De som svarte benektende på at de hadde fått tilstrekkelig undervisning fikk så spørsmål om hva slags undervisning de ønsket mer av. Tabellene 3.4, 3.5 og 3.6 viser studentenes syn på dette. Tabell 3.7 gir en oversikt over om studentene har fått undervisning om barnekonvensjonen, fysiske og seksuelle overgrep og samtalemotodikk med barn med resultater fra studien i 2007 og 2015. Tabell 3.8 gir en oversikt over hvorvidt studentene opplever å ha fått tilstrekkelig kunnskap og kompetanse om de samme temaer, sett i forhold til deres fremtidige yrkesliv, med resultater fra studien i 2007 og 2015.

Vi har valgt å avgrense presentasjonen av spørreundersøkelsen til de delene som vil gi leseren mest interessant informasjon. Det betyr at studentenes opplysninger om hvilken orientering på undervisningen de ønsker mer av, relatert til den etterspurte kunnskapen, ikke er redegjort for i tabeller, men beskrives avslutningsvis. Spørreskjemaet finnes derimot i sin helhet som vedlegg i rapporten (vedlegg 1). I spørreundersøkelsen hadde studentene også mulighet til å skrive fritekst i tillegg til de forhåndsgitte svaralternativene.

3.1 Undervisning om barnekonvensjonen, fysiske og seksuelle overgrep mot barn og samtalemotodikk med barn

Formålet med det ene hovedspørsmålet var å få en oversikt over hvorvidt studentene har fått undervisning om de ulike temaene. Det første spørsmålet var om studentene har fått undervisning om barnekonvensjonen i løpet av utdanningen. Det andre spørsmålet var om studentene har fått undervisning om fysiske overgrep mot barn. Det tredje spørsmålet var om studentene har fått undervisning om seksuelle overgrep mot barn i løpet av sin utdanning. Det siste spørsmålet var om studentene har fått undervisning om samtalemotodikk med barn.

Tabell 3.1 Undervisning om temaområdene ved de ulike utdanningene

	Barneverns- pedagog	Grunnskole- lærer	Førskole- lærer	Total
	(n=121)	(n=119)	(n=187)	(n= 427)
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Barnekonvensjonen				
Ja	114 (94)	91 (77)	157 (84)	362 (85)
Nei	5 (4)	18 (15)	26 (14)	49 (11)
Vet ikke	2 (2)	10 (8)	4 (2)	16 (4)
Fysiske overgrep				
Ja	116 (96)	84 (71)	140 (75)	340 (80)
Nei	5 (4)	24 (20)	46 (25)	75 (18)
Vet ikke	0 (0)	11 (9)	1 (1)	12 (3)
Seksuelle overgrep				
Ja	109 (90)	79 (67)	135 (72)	323 (76)
Nei	8 (7)	34 (29)	49 (26)	91 (21)
Vet ikke	4 (3)	6 (5)	3 (2)	13 (3)
Samtalemotodikk				
Ja	116 (96)	61 (51)	118 (63)	295 (69)
Nei	5 (4)	47 (40)	54 (29)	106 (25)
Vet ikke	0 (0)	11 (9)	15 (8)	26 (6)

n total kan overskride eller underskride 100 % på grunn av desimalavrunding.

De aller fleste blivende barnevernspedagoger (94 %), og et flertall av grunnskolelærere (77 %) og førskolelærere (84 %) har fått undervisning om barnekonvensjonen. Grunnskolelærerstudentene oppgir at de har fått minst opplæring om dette temaet. Det er flest grunnskolelærere som er usikre på om de har fått undervisning. Forskjellen mellom studentgruppene i hvorvidt de hadde undervisning om barnekonvensjonen eller ikke, var statistisk signifikant.

En høy andel barnevernspedagogstudenter oppgir at de har fått undervisning om fysiske overgrep (96%), mens en mindre andel grunnskolelærere (71 %) og førskolelærere (75 %) har fått undervisning om emnet. Noen grunnskolelærere (9 %) er usikre på om de har fått undervisning om dette temaområdet. Forskjellen mellom studentgruppene i hvorvidt de hadde undervisning om fysiske overgrep eller ikke, var statistisk signifikant.

Gruppen blivende barnevernspedagoger har fått betydelig mer undervisning (90 %) om seksuelle overgrep, enn grunnskolelærerne (67 %) og førskolelærerne (72 %). Tilsvarende resultatene fra undervisning om barnekonvensjonen og fysiske overgrep, oppgir flest grunnskolelærere (5 %) at de ikke vet om de har fått undervisning om seksuelle overgrep. Forskjellen mellom studentgruppene i hvorvidt de hadde undervisning om seksuelle overgrep eller ikke, var statistisk signifikant.

Det er i særlig stor grad grunnskolelærerne (51 %) og førskolelærerne (63 %) som oppgir lite undervisning om samtalemotodikk. Til forskjell oppgir de aller fleste barnevernspedagoger (96 %) at de har fått undervisning om temaet. Noen av grunnskolelærerne (9 %) og førskolelærerne (8 %) er usikre på om de har fått undervisning om samtalemotodikk. Dette gjelder ingen av barnevernspedagogene. Forskjellen mellom studentgruppene i hvorvidt de hadde undervisning om samtalemotodikk eller ikke, var statistisk signifikant.

3.2 Studentenes subjektive opplevelse av undervisningen

For å følge opp spørsmålet om undervisning om de ulike emnene spurte vi studentene om de opplever å ha fått tilstrekkelig kunnskap om barnekonvensjonen, fysiske og seksuelle overgrep og samtalemotodikk. Dette andre hovedspørsmålet skulle bidra til å illustrere i hvilken grad studentene opplevde at undervisningen de har fått om de ulike emnene er tilstrekkelig med hensyn til deres fremtidige yrkesarbeid.

Spørsmålet vi ba studentene besvare er et hypotetisk spørsmål. Vi ba studentene forestille seg hvordan deres yrkesliv kommer til å bli og ut ifra det bedømme om de har fått tilstrekkelig kunnskap eller ikke. Som forventet var det en gruppe studenter, som svarte at de ikke visste om de hadde fått tilstrekkelig kunnskap eller ikke. Det er også et subjektivt spørsmål ettersom vi spør om studentenes opplevelse av noe, deres forestillinger om et aspekt ved deres fremtidige yrke, nemlig barnekonvensjonens rolle og betydning i deres framtidige arbeid. Vi definerer heller

ikke ordet tilstrekkelig, ettersom målet med spørsmålet er å få rede på hvordan studentene selv opplever egen kompetanse eller mangel på kompetanse overfor et snart startende yrkesliv.

Tabell 3.2 Studentenes opplevelse av om de har fått tilstrekkelig kunnskap og kompetanse gjennom undervisningen om temaområdene, med hensyn til sitt fremtidige yrkesarbeid

	Barneverns- pedagog (n=121) n (%)	Grunnskole- lærer (n=119) n (%)	Førskole- lærer (n=187) n (%)	Total (n=427) n (%)
Barnekonvensjonen				
Ja	54 (45)	30 (25)	73 (39)	157 (37)
Nei	54 (45)	79 (66)	94 (50)	227 (53)
Vet ikke	13 (11)	10 (8)	20 (11)	43 (10)
Fysiske overgrep				
Ja	20 (17)	16 (13)	27 (14)	63 (15)
Nei	95 (79)	93 (78)	145 (78)	333 (78)
Vet ikke	6 (5)	10 (8)	15 (8)	31 (7)
Seksuelle overgrep				
Ja	16 (13)	13 (11)	24 (13)	53 (12)
Nei	98 (81)	95 (80)	152 (81)	345 (81)
Vet ikke	7 (6)	11 (9)	11 (6)	29 (7)
Samtalemetodikk				
Ja	37 (31)	21 (18)	29 (16)	87 (20)
Nei	75 (62)	85 (71)	140 (75)	300 (70)
Vet ikke	9 (7)	13 (11)	18 (10)	40 (9)

n total kan overskride eller underskride 100 % på grunn av desimalavrunding.

Av barnevernspedagogstudentene oppgir 45 % at de har fått tilstrekkelig kompetanse om barnekonvensjonen med hensyn til deres fremtidige yrkesliv. Av de blivende førskolelærerne mener 39 % at de har fått tilstrekkelig kunnskap, og kun 25 % av grunnskolelærerstudentene. Flere av studentene oppgir at de ikke vet om de har fått tilstrekkelig kompetanse om kunnskapsområdet. Forskjellen mellom studentgruppene i hvorvidt de opplevde tilstrekkelig kunnskap og kompetanse om barnekonvensjonen eller ikke var statistisk signifikant.

Blant blivende barnevernspedagogstudenter oppgir 17 % at de har fått tilstrekkelig kunnskap og kompetanse om fysiske overgrep. Dette gjelder for 13 % av grunnskolelærerne og 14 % av førskolelærerne. 8 % av grunnskolelærerne og førskolelærerne er usikre, og svarer at de ikke vet om de har tilstrekkelig kunnskap

og kompetanse. Dette gjelder for 5 % av barnevernspedagogene. Forskjellen mellom studentgruppene i hvorvidt de opplevde tilstrekkelig kunnskap og kompetanse om fysiske overgrep eller ikke var ikke statistisk signifikant.

En lav andel av gruppene oppgir at de har fått tilstrekkelig kompetanse om seksuelle overgrep med hensyn til fremtidig yrkesliv. Blant blivende barnevernspedagoger og førskolelærere oppgir 13 % at de har fått tilstrekkelig kompetanse om emnet. Blant grunnskolelærerne gjelder dette 11 %. Det er flest grunnskolelærere som er usikre. 9 % vet ikke om de har tilstrekkelig kompetanse eller ikke. Forskjellen mellom studentgruppene i hvorvidt de opplevde tilstrekkelig kunnskap og kompetanse om seksuelle overgrep eller ikke var ikke statistisk signifikant.

En større andel blivende barnevernspedagoger (31 %) enn grunnskolelærere (18 %) og førskolelærere (16 %) oppgir at de har fått tilstrekkelig kompetanse om samtalemetodikk. Flest grunnskolelærerstudenter og førskolelærerstudenter oppgir at de ikke vet om de har fått tilstrekkelig kunnskap og kompetanse om samtalemetodikk. Dette gjelder 11 % grunnskolelærerstudenter og 10 % førskolelærere, til forskjell fra 7 % barnevernspedagogstudenter. Forskjellen mellom studentgruppene i hvorvidt de opplevde tilstrekkelig kunnskap og kompetanse om samtalemetodikk med barn eller ikke var statistisk signifikant.

3.3 Undervisningens omfang og karakter

Vi inkluderte et spørsmål i spørreskjemaet som skulle gi oss indikasjon på når i utdanningsforløpet studentene har fått undervisning. I tabell 3.3 har vi valgt å fremstille svarene etter hvorvidt de har fått undervisning i ett år, to år eller tre/fire år for å illustrere omfanget av undervisning om temaområdene.

Videre ser vi nærmere på om undervisningen om temaene fysiske overgrep, seksuelle overgrep og samtalemetodikk har vært teoretisk, metodisk og/eller praktisk orientert (tabell 3.4-3.6), og hvilken orientering i undervisningen studentene ønsket mer av.

Spørsmålene om når de fikk undervisning, undervisningens orientering og hva de ønsket mer av, var med flere svaralternativ mulig og betinget av at studentene hadde svart ja på spørsmål om de hadde fått undervisning om temaområdet. Dette medfører at ikke alle studentene besvarte spørsmålet om hvilken orientering på undervisningen de kunne tenke seg mer av.

Tabell 3.3 Omfanget av undervisning om temaområdene

	Barneverns- pedagog	Grunnskole- lærer	Førskole- lærer	Total
Barnekonvensjonen	(n=120)	(n=111)	(n=186)	(n= 350)
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
0 år	5 (4)	20 (18)	16 (9)	52 (15)
1 år	48 (40)	61 (55)	79 (42)	173 (49)
2 år	35 (29)	17 (15)	46 (25)	92 (26)
3 eller 4 år	32 (27)	13 (12)	42 (23)	85 (24)
Fysiske overgrep	(N=89)	(N=105)	(N=147)	(N=341)
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
0 år	3 (3)	26 (25)	42 (29)	71 (21)
1 år	45 (51)	58 (55)	69 (47)	172 (50)
2 år	25 (28)	16 (15)	33 (22)	74 (22)
3 eller 4 år	16 (18)	5 (5)	3 (2)	24 (7)
Seksuelle overgrep	(N=89)	(N=103)	(N=136)	(N=328)
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
0 år	6 (7)	29 (28)	37 (27)	79 (24)
1 år	49 (55)	58 (56)	77 (41)	184 (56)
2 år	27 (30)	14 (14)	20 (15)	61 (19)
3 eller 4 år	7 (8)	2 (2)	2 (2)	11 (3)
Samtalemetodikk	(N=87)	(N=94)	(N=133)	(N=314)
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
0 år	6 (7)	33 (35)	42 (32)	81 (26)
1 år	28 (32)	34 (36)	48 (36)	110 (35)
2 år	41 (47)	17 (18)	30 (23)	88 (28)
3 eller 4 år	12 (14)	10 (11)	13 (10)	35 (11)

n total kan overskride eller underskride 100 % på grunn av desimalavrunding.

Som tabellen viser får studentgruppene gjennomgående undervisning, om de bestemte kunnskapsområdene, i ett år av hele studieforløpet. Dette er spesielt fremtredende hos grunnskolelærerstudentene, der nærmere 55 % oppgir at de har fått undervisning i ett år om barnekonvensjonen, fysiske- og seksuelle overgrep. En liten andel av barnevernspedagogene (29 %), grunnskolelærerne (15 %) og førskolelærerne (25 %) har fått undervisning om barnekonvensjonen i to år. Den samme tendensen gjelder for undervisning om emnet i tre og fire år. Med hensyn til

omfanget av undervisning om fysiske overgrep, har de fleste studentene fått undervisning i ett år. En liten andel av barnevernspedagogene (28 %), grunnskolelærerne (15 %) og førskolelærerne (22 %) oppgir at de har fått undervisning om fysiske overgrep i to år. Det er også en lav andel av studentene som har fått undervisning om emnet i tre og fire år. Den samme tendensen gjelder for undervisning om emnet seksuelle overgrep og samtalemotodikk, men her oppgir en stor andel av barnevernspedagogstudentene å ha fått undervisning om samtalemotodikk i ett og to år.

Tabell 3.4 Undervisningens orientering i temaområdet fysiske overgrep (n=341)

	Barneverns- pedagog	Grunnskole- lærer	Førskole- lærer	Total
Fysiske overgrep	(n=116)	(n=84)	(n=140)	(n=340)
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Teoretisk orientering				
Ja	113 (93)	74 (62)	130 (70)	317 (93)
Nei	3 (3)	10 (8)	10 (5)	23 (7)
Metodisk orientering				
Ja	23 (19)	16 (13)	23 (12)	62 (18)
Nei	93 (77)	68 (57)	117 (63)	278 (82)
Praktisk orientering				
Ja	13 (11)	20 (17)	27 (14)	60 (18)
Nei	103 (85)	64 (54)	113 (60)	280 (82)

n total kan overskride eller underskride 100 % på grunn av desimalavrunding.

En svært høy andel av de blivende barnevernspedagogene (93 %) har fått teoretisk orientert undervisning om fysiske overgrep. Som det kan leses av tabellen følger de to andre grupper studenter tett etter barnevernspedagogene. Det er flere barnevernspedagogstudenter enn grunnskolelærere og førskolelærere som oppgir at de har fått metodisk orientert undervisning om emnet. Det er i størst grad grunnskolelærerne som har fått praktisk orientert undervisning om fysiske overgrep. Totalt oppgir flest studenter å ha fått teoretisk orientert undervisning om emnet. 1 student besvarte ikke dette spørsmålet.

Tabell 3.5 Undervisningens orientering i temaområdet seksuelle overgrep (n=328)

	Barneverns- pedagog	Grunnskole- lærer	Førskole- lærer	Total
Seksuelle overgrep	(n=109)	(n=79)	(n=135)	(n= 323)
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Teoretisk orientering				
Ja	107 (88)	69 (58)	129 (69)	305 (94)
Nei	2 (2)	10 (8)	6 (3)	18 (6)
Metodisk orientering				
Ja	24 (20)	14 (12)	21 (11)	59 (18)
Nei	85 (70)	65 (55)	114 (61)	264 (82)
Praktisk orientering				
Ja	15 (12)	15 (13)	26 (14)	56 (17)
Nei	94 (78)	64 (54)	109 (58)	267 (83)

n total kan overskride eller underskride 100 % på grunn av desimalavrunding.

Det er i særlig stor grad barnevernspedagogene (88 %) som oppgir at de har fått undervisning med teoretisk orientering om seksuelle overgrep. Dette gjelder for 69 % av førskolelærerstudentene og 58 % av grunnskolelærerstudentene. Det er i mye mindre grad metodisk- og praktisk orientert undervisning om seksuelle overgrep. Totalt 18 % av studentene oppgir å ha fått metodisk orientert undervisning om emnet, og kun 17 % har fått undervisning med praktisk orientering. 5 studenter besvarte ikke dette spørsmålet.

Tabell 3.6 Undervisningens orientering i temaområdet samtalemotodikk (n= 314)

	Barneverns- pedagog	Grunnskole- lærer	Førskole- lærer	Total
Samtalemotodikk	(n=116)	(n=61)	(n=121)	(n=298)
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Teoretisk orientering				
Ja	95 (79)	47 (40)	107 (57)	249 (84)
Nei	21 (17)	14 (12)	14 (8)	49 (16)
Metodisk orientering				
Ja	42 (35)	30 (25)	29 (16)	104 (35)
Nei	74 (61)	31 (26)	92 (49)	197 (65)
Praktisk orientering				
Ja	76 (62)	17 (14)	25 (13)	118 (40)
Nei	40 (33)	44 (37)	96 (51)	180 (60)

n total kan overskride eller underskride 100 % på grunn av desimalavrunding.

Det er i størst grad barnevernspedagog- (79 %), og førskolelærstudentene (57 %) som har fått teoretisk orientert undervisning om samtalemotodikk. Få barneverns-
pedagoger (35 %), grunnskolelære (25 %) og førskolelærere (16 %) har fått metodisk orientert undervisning om emnet, men flere av barneverns-
pedagogene (62 %) har fått undervisning med praktisk orientering. Dette er til forskjell fra grunnskolelærere (14 %) og førskolelærere (13 %), som oppgir å ha fått mindre praktisk orientert undervisning om temaet. Totalt har flest studenter fått teoretisk orientert undervisning om samtalemotodikk. 16 studenter besvarte ikke dette spørsmålet.

3.3.1 Hvilken orientering på undervisningen studentenes ønsket mer av

De fleste av studentene ønsket mer metodisk og praktisk orientert undervisning, relatert til kunnskap om fysiske- og seksuelle overgrep og samtalemotodikk. Av barneverns-
pedagogstudentene ønsket flest mer metodisk orientert undervisning om fysiske overgrep. Når det gjelder seksuelle overgrep og samtalemotodikk ønsket disse studentene mer praktisk orientert undervisning. De fleste grunnskolelærstudentene ønsket mer undervisning om fysiske overgrep med praktisk orientering og mer metodisk orientert undervisning om seksuelle overgrep og samtalemotodikk. Den største andelen førskolelærstudentene ønsket mer undervisning om fysiske- og seksuelle overgrep med metodisk orientering. I emnet samtalemotodikk var det et ønske om mer teoretisk orientert undervisning.

Det fremgår altså av resultatene at alle tre studentgruppene ønsket mer av alt. De ønsket mer undervisning med teoretisk, metodisk og praktisk orientering, relatert til de tre etterspurte kunnskapsområdene.

3.4 Undervisning om temaområdene og studentenes opplevelse av undervisningen fra 2007 til 2015

Tabell 3.7 Undervisning om temaområdene ved de ulike utdanningene, fra 2007 (n=548) og 2015 (n=427)

	Barneverns- Pedagog		Grunnskole- lærer		Førskole- lærer		Total	
	2007 (n=161)	2015 (n=121)	2007 (n=178)	2015 (n=119)	2007 (n=209)	2015 (n=187)	2007 (n=548) n (%)	2015 (n=427) n (%)
Barnekonvensjonen								
Nei	15 %	4 %	57 %	15 %	10 %	14 %	145 (26)	49 (11)
Vet ikke	14 %	2 %	17 %	8 %	7 %	2 %	50 (10)	16 (4)
Fysiske Overgrep								
Nei	2 %	4 %	58 %	20 %	40 %	25 %	191 (34)	75 (18)
Vet ikke	0 %	0 %	7 %	9 %	3 %	1 %	20 (4)	12 (3)
Seksuelle overgrep								
Nei	0 %	7 %	56 %	29 %	37 %	26 %	176 (32)	91 (21)
Vet ikke	1 %	3 %	10 %	5 %	4 %	2 %	28 (5)	13 (3)
Samtalemetodikk								
Nei	4 %	4 %	57 %	40 %	44 %	29 %	201 (37)	106 (25)
Vet ikke	1 %	0 %	10 %	9 %	14 %	8 %	49 (9)	26 (6)

I tabellen fra 2007 var det valgt å gjøre rede for de som har svart nei og vet ikke i prosentandel. Med hensyn til resultatene fra 2007 kan vi derfor ikke oppgi antall studenter for svarkategoriene og vi kan ikke oppgi prosentandel for studentene som svarte ja på temaområdene. Sammenligningen av svar fra 2007 mot svar fra 2015 vil derfor baseres på kategoriene nei og vet ikke.

Resultatene fra 2007 viser at en lav andel av studentgruppene har fått undervisning om temaområdene. Det er i særlig grad barnevernspedagogstudentene og førskolelærerstudentene som oppgir dette året at de har fått undervisning om barnekonvensjonen, fysiske- og seksuelle overgrep og samtalemetodikk. Grunnskolelærerstudentene oppgir gjennomgående lite undervisning om alle temaområdene. Førskolelærerstudentene oppgir at de har fått mer undervisning om barnekonvensjonen enn om de andre temaområdene, og mer undervisning om dette emnet enn grunnskolelærerne. Blivende barnevernspedagoger oppgir at de har fått mer undervisning om fysiske- og seksuelle overgrep og samtalemetodikk enn om barnekonvensjonen. Det er flere blivende grunnskolelærere enn førskolelærere og barnevernspedagoger som er usikre på om de har fått undervisning om temaområdene.

Resultatene fra 2007 og 2015 skiller seg markant. Grunnskolelærerstudentene har fått betraktelig mer undervisning om temaområdene i 2015, sett i forhold til resultatene

fra 2007. Det er fortsatt 40 % av disse studentene som oppgir at de ikke har fått undervisning om samtalemotodikk. Førskolelærerstudentene har også fått mer undervisning om temaområdene fysiske- og seksuelle overgrep og samtalemotodikk i 2015. 14 % av førskolelærerstudentene oppgir at de ikke har fått undervisning om barnekonvensjonen. Dette er en svak økning fra 2007. De aller fleste blivende barnevernspeagoger har fått undervisning om temaområdene i 2015. Sammenlignet med resultatene fra 2007 oppgir flere blivende barnevernspeagoger at de ikke har fått undervisning om fysiske- og seksuelle overgrep og samtalemotodikk, men prosentandelen er fortsatt svært lav. Få studenter oppgir at de er usikre på om de har fått undervisning om temaområdene i 2015, sett i forhold til resultatene fra 2007.

Tabell 3.8 Studentenes opplevelse av om de har fått tilstrekkelig kunnskap og kompetanse, med hensyn til sitt fremtidige yrkesarbeid, fra 2007 (n=548) og 2015 (n=427)

	Barneverns- Pedagog		Grunnskole- lærer		Førskole- lærer		Total	
	2007 (n=161)	2015 (n=121)	2007 (n=178)	2015 (n=119)	2007 (n=209)	2015 (n=187)	2007 (n=548) n (%)	2015 (n=427) n (%)
Barnekonvensjonen								
Nei	45 %	45 %	88 %	66 %	56 %	50 %	346 (63)	227 (53)
Vet ikke	20 %	11 %	5 %	8 %	12 %	11 %	66 (12)	43 (10)
Fysiske overgrep								
Nei	63 %	79 %	93 %	78 %	89 %	78 %	452 (82)	333 (78)
Vet ikke	11 %	5 %	3 %	8 %	7 %	8 %	38 (7)	31 (7)
Seksuelle overgrep								
Nei	60 %	81 %	94 %	80 %	87 %	81 %	446 (81)	345 (81)
Vet ikke	11 %	6 %	3 %	9 %	7 %	6 %	39 (7)	29 (7)
Samtalemotodikk								
Nei	60 %	62 %	90 %	71 %	79 %	75 %	423 (77)	300 (70)
Vet ikke	10 %	7 %	3 %	11 %	11 %	10 %	44 (8)	40 (9)

I tabellen fra 2007 var det valgt å gjøre rede for de som har svart nei og vet ikke i prosentandel. Med hensyn til resultatene fra 2007 kan vi derfor ikke oppgi antall studenter for svarkategoriene og vi kan ikke oppgi prosentandel for studentene som svarte ja på temaområdene. Sammenligningen av svar fra 2007 mot svar fra 2015 vil derfor baseres på kategoriene nei og vet ikke.

Resultatene fra 2007 viser at en lav andel barnevernspeagog-, grunnskolelærer- og førskolelærerstudenter opplever å ha fått tilstrekkelig kunnskap og kompetanse om barnekonvensjonen, fysiske- og seksuelle overgrep og samtalemotodikk. Blivende barnevernspeagoger (45 %) opplever i større grad enn grunnskolelærere (88 %) og førskolelærere (56 %) at de har fått tilstrekkelig kompetanse om barnekonvensjonen. Den samme tendensen gjelder for temaområdene fysiske- og seksuelle overgrep og samtalemotodikk. Grunnskolelærerstudentene opplever minst tilstrekkelig kunnskap om temaområdene sammenlignet med de to andre studentgruppene. Det er flest studenter som opplever tilstrekkelig kompetanse om barnekonvensjonen og lavest andel av studentene opplever tilstrekkelig kompetanse om seksuelle overgrep. Det er

flere blivende barnevernspedagoger enn grunnskolelærere og førskolelærere som er usikre på om de har fått undervisning om temaområdene.

En sammenligning av resultatene fra 2007 og 2015 viser at en lavere andel av barnevernspedagogstudentene opplever tilstrekkelig kunnskap og kompetanse om temaområdene i 2015. Dette er til forskjell fra blivende grunnskolelærere og førskolelærere, som i større grad opplever tilstrekkelig kunnskap om temaområdene i 2015, sett i forhold til resultatene fra 2007. Denne endringen er spesielt synlig hos grunnskolelærerstudentene. Resultatene fra studien i 2015 viser at det fortsatt er flest studenter som opplever tilstrekkelig kompetanse om barnekonvensjonen og lavest andel av studentene opplever tilstrekkelig kompetanse om seksuelle overgrep. Få blivende barnevernspedagoger oppgir at de er usikre på om de har fått undervisning om temaområdene i 2015, sett i forhold til resultatene fra 2007. Den samme tendensen gjelder for førskolelærerstudentene på temaområdene barnekonvensjonen, seksuelle overgrep og samtalemotodikk. Blivende grunnskolelærere oppgir at de i større grad er usikre på om de har fått undervisning om temaområdene i 2015, sett i forhold til resultatene fra 2007.

3.5 Studentenes tanker og opplevelser om undervisningen

De kvalitative dataene består av kommentarer og refleksjoner fra 127 av de totalt 427 studenter som besvarte spørreskjemaet (se 2.2.2). Kommentarene ble analysert (se 2.2.6) og blir redegjort for nedenfor i form av temaer og sitater som belyser valg av tema. Her har vi en mulighet til å få et innblikk i hva svarene fra spørreskjemaet handler om, hva som ligger bak av funderinger og ønsker når studentene velger et bestemt svaralternativ. Samtidig er det viktig å betone at det finnes grunn til å tro at det er de studenter som på en måte er misfornøyde med hvordan deres utdanning inkluderte eller ikke inkluderte disse spørsmålene, som har valgt å dele sine tanker i kommentarfeltet. Samtidig ser vi at et stort antall studenter har valgt å kommentere og de kommer fra alle utdanningsinstanser og utdanninger. Selv om stemmene kan forstås som ”de misfornøydes stemme”, så er det rimelig å tenke at om en av disse studentene rapporterer at de kun har fått en eller to forelesninger under sin utdanning som fokuserte på temaene, så gjelder dette flere.

Ved å se på datamaterialet i sin helhet, så synliggjøres et stort engasjement for disse spørsmålene, og en støtte for at dette er en undersøkelse det er behov for og som er viktig. *”Tusen takk for at dere stiller dere kritiske til et så viktig tema!”*,

kommenterer en student. En annen mener at det har vært alt for lite fokus på disse områdene i lærerstudiet: *”ganske dårlig da dette er ekstremt viktige temaer!”*

Det ble også tydelig i kommentarene fra studentene at det fantes en stor ansvarsfølelse og bevissthet om hvilken viktig rolle de som barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelærere har for utsatte barn, og at forventninger og krav til dem er store. En student skriver at: *”det er forventet av vi som førskolelærere skal oppdage denne typen omsorgssvikt, med det er vanskelig når man ikke vet hva man ser etter”*. Bevisstheten gjelder både at de som barnevernspedagoger, grunnskolelærer og førskolelærere har mulighet til å komme inn tidlig i barns liv, og at de i deres arbeid kan bedrive forebyggende arbeid. Tidig innsats er avgjørende, kommenterer en student, etter å ha konstatert at utdanningen har gitt lite kunnskap om de spørsmålene spørreskjemaet fokuserer på. En annen kommenterer at: *”det er så dumt at ikke vi førskolelærere fikk mer kunnskap om dette på vår utdanning, for da kunne vi ha utdannet barnehageassistenter og de andre som jobbet der”*.

3.5.1 For lite kunnskap og mangelfull undervisning

Hoveddelen av kommentarene og refleksjonene handlet om at den utdanningen studentene hadde gått, tilbød for lite kunnskap om de temaene spørreundersøkelsen fokuserer på. Mange studenter kommenterer at undervisningen om dette var fraværende og at det er alvorlig ettersom de vet at de i sin profesjonelle rolle forventes å besitte kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn, samtalemetodikk, og barnekonvensjonen. En student kommenterer dette: *«Vi har ikke hatt noe fokus på omsorgssvikt. Noe som er latterlig da vi skal ut i arbeidslivet å 'se' det selv...»*. En annen student uttrykker samme tanker:

Vi har fått en time undervisning om samtalemetodikk, vold og overgrep. Forelesningen var bra, men den var ikke planlagt, og det er ikke bra nok. Jeg føler at jeg mangler kunnskap og dette er skummelt i arbeidssituasjonen.

De fleste kommentarer angående dette handler likevel om at de fått undervisning, men alt for lite. Det fantes derfor en nøling relatert til om man burde svare ja på spørsmålet om man fått utdanning, ettersom man i mange tilfeller bare har vært innom kunnskapsområdet noen enkelte ganger under årene. En student uttrykker dette: *«jeg har svart JA på spørsmål om vi har fått undervisning i disse temaene, men jeg vil presisere at vi bare så vidt har kommet inn på temaene og ikke gått ned i dybden»*. En annen student sier at: *”det er behov for betraktelig meir undervisning om overgrep og omsorgssvikt. Både korleis ein oppdager dette, fremgangsmåte, plikter, regler osv.»*. Flere studenter forklarer at de kun har hatt en forelesning om temaområdene: *«Vi hadde en forelesning om overgrep, men ellers veldig lite. Det var*

ikke godt nok om noen av temaene». En annen student uttrykker tilsvarende tanker om antallet forelesningstimer:

Vi har fått en enkel undervisningstime om fysiske og psykiske overgrep i utdanningen. Denne undervisningstimen var tilfeldig fordi foreleseren selv synes denne tematikken var viktig og fortalte om egne erfaringer. Det var en bra time om noe vi savnet å ha mye mer om.

Flertallet av kommentarene handler om at den utdanningen man har fått er mangelfull når det gjelder vold og seksuelle overgrep mot barn, samtalemotodikk og barnekonvensjonen. Manglene er av en rekke ulike typer, noen nevner at det er dårlig nivå på kunnskapen som formidles, at man ønsker mer *følelsesmessig engasjerte forelesere*, og at det savnes kontinuitet i undervisningen ettersom den har bestått av *ensomme forelesninger*. Men i aller størst grad handler kommentarene om mangler om at man ikke har kommet inn på dybden på de ulike temaene, at man bare har fått *overskriftene*, eller *pirket bort i* noe som studenten forstår er viktig for deres framtidige yrkesliv. En student uttrykker dette: *«det er flere viktige temaer som vi har pirket borti, men som jeg ikke har tilstrekkelig kunnskap om som snart ferdigutdannet barnevernspedagog»*.

3.5.2 Frivillig undervisning

Noen studenter har erfaring med at disse temaene havner utenfor det ordinære og obligatoriske. Forelesningene er frivillige og legges på kveldstid. En student fortalte om at de hadde fått en forelesning som var frivillig og som siden ble lagt ut elektronisk, med oppfordring om at man burde se den, noe studenten ikke trodde mange hadde gjort. En annen student mente at vold mot barn burde være et eget fagtema på hennes utdanning, og ikke noe som de *så vidt er innom* her og der:

Synes emnet seksuelle overgrep er svært viktig. I løpet av studietiden har det kun vært et foredrag jeg syntes har vært nyttig. Dette var frivillig på kveldstid, derfor kan en nok si at det ikke var like mye oppmøte som om det hadde vært en del av normal obligatorisk undervisning.

En annen student uttrykker samme fenomen:

Vi hadde en undervisningstime på frivillig basis om seksuelle overgrep, basert på foreleserens erfaring. Det tema tror jeg mange av studentene, inkludert meg selv, ville vite mer om. Det er et stort behov rett og slett.

Studentene påpeker at undervisningen om de bestemte kunnskapsområdene var frivillig, men også at dette ikke er tilstrekkelig fordi de ønsker å vite mer om temaene. Det uttrykkes et behov for mer- og obligatorisk undervisning.

3.5.3 Mer fokus på praksis

Mange studenter påpeker at den undervisning de har fått har hatt mye fokus på teori, men at de ikke har fått kunnskap om hvilke verktøy de har tilgang til i sin profesjon, og hvordan de kan handle når de mistenker at et barn utsettes for vold og overgrep. Dette er noe flere av dem reflekterer rundt, og mener at det kan bli vanskelig å handle i praksis, når man ikke vet hvordan man skal handle og hva som skjer når man handler. Disse tankene uttrykkes av to studenter:

Vi har kun fått overskriftene om temaet og info om at mistanker skal meldes inn, men ikke hvordan å finne ut om mistankene våre stemmer, hvordan gå fram for å melde fra og den type informasjon.

Vi har hatt to forelesninger om seksuelle overgrep mot barn, ellers skremmende lite. Begge disse fokuserte mer på konsekvenser og opplevelsen av overgrep, ikke på hvordan man kan oppdage overgrep og hjelpe barna.

En student forklarer behovet for mer enn teoretisk orientert undervisning: «det burde vært mer vekt på hva gjør vi ved mistanke, ikke bare hvordan få mistanke».

3.5.4 Samtalemetodikk

Som et ledd i ønsket om mer praktisk og metodisk undervisning, som hjelper studentene til å forstå hvordan noe gjøres, betones spesielt ønsket om mer kunnskap om hvordan man samtaler med barn om vanskelige spørsmål som vold og seksuelle overgrep. Flere studenter betoner at det ikke bare er et ønske om kunnskap om fenomenet som sådan, og hvilke tegn på utsatthet de kan se etter, men også hvordan de kan gå videre og samtale med barnet som de var bekymret for:

«Lærerutdanningen MÅ sette fokus på dette, og vi som studenter må få større innblikk i hvordan snakke med traumatiserte barn». En annen student beskriver behovet for praktisk kunnskap om samtalemetodikk: *«Spesielt trenger vi mer praktisk kunnskap om hvordan man kan prate med barn og hva man skal se etter, ikke minst hva man kan gjøre».* Andre ville presisere at de hadde svart ja på om de hadde fått kunnskap om samtalemetodikk med barn, men at *vi har ikke lært oss samtalemetodikk når det handler om disse ting, men mer generelt.*

3.5.5 Viktigheten av samarbeid og tverrfaglighet

At det er viktig med samarbeid over profesjonsgrensene og at man allerede under utdanningens gang bør få kunnskap om de ulike profesjonene som møter utsatte barn, var noe flere studenter fremhevet. Noen blivende lærere mener at det hadde vært givende å få undervisning av en profesjonell fra barnevernet som informerte om *tema og prosedyrer*. Et par av de blivende førskolelærerne etterlyste spesielt samarbeid med barnevernspedagogene: *«mener det bør være mer fokus på samarbeid mellom barnehagelærere og barnevernspedagoger»*.

3.5.6 Innhenter kunnskap på egen hånd

Flere studenter beskrev hvordan de under utdanningen hadde opplevd et savn etter spørsmål som berører barns utsatthet og barnekonvensjonen. De hadde derfor lest andre kurs parallelt, bedt inn og arrangert studentstyrt evenement, og på andre måter forsøkt å innhente kunnskap om disse temaene. I noen av disse kommentarene rettes ingen kritikk mot utdanningen, bare en konstatering om at det savnes, og at de derfor måtte vende seg til andre utdanninger eller egenstudier for å få kunnskapen. Andre uttrykker skuffelse og frustrasjon over at dette ikke blir tilbudt under utdanningens gang. En student uttrykker: *«jeg måtte hente inn all informasjonen fra andre studier for å tilegne meg kunnskap om seksuelle overgrep»*. En annen student forklarer: *«Savner dette stort i utdannelsen. Heldigvis finnes det bøker og nettsider hvor vi selv kan helde oss orientert»*. Noen studenter arrangerte seminar på eget initiativ: *«Pedagogstudentene ved X-høgskole ordnet et seminar våren 2015 som omhandlet temaene i denne undersøkelsen. Det var virkelig første gang jeg fikk informasjon om dette i løpet av min utdanning»*. Andre studenter tok fag eller fordypet seg i kunnskapsområdet av eget engasjement: *«tok eget fag i Barnekonvensjonen ved siden av studiet»*.

Er for lite fokus på denne tematikken i studier, av denne årsak skrev jeg min bachelor om tematikken og tok da fokus på psykiske overgrep og vannskjøtsel, noe som så vidt er nevnt gjennom utdanningen.

Noen enkeltstående studenter mente at dette var kunnskap hun eller han regnet med å få fra fremtidige arbeidsgivere eller gjennom videreutdanning. Dette bekreftes gjennom flere kommentarer vi fikk per telefon. Et antall nyutdannede førskolelærere som fikk sin eksamen fire måneder tidligere, og nylig hadde begynt sitt første arbeid etter de ble ferdige med utdanningen, svarte på spørreskjemaet per telefon (se 2.2.1). Flere av disse personene kommenterte at når de kom ut i sin første jobb forstod de at de hadde alt for lite kunnskap om de temaene undersøkelsen fokuserer på. Noen

hadde derfor lest bøker om tematikken, noen hadde begynt på kurs på egenhånd, og noen poengterte at *om man ikke får en arbeidsgiver som ser behovet av kunnskap om dette, så får man det ikke*. En tidligere student forklarer at det ble tilbudt kurs i jobbsammenheng: *«heldigvis har jeg fått kurs på jobben i etterkant om vold og overgrep. Dette spurte jeg om fordi jeg hadde for lite kunnskap»*. Noen andre beskrev at de jobbet sammen i barnehagen for å forbedre sin kunnskap om vold og overgrep mot barn: *«I barnehagen er man dessverre borte i disse ting, og det burde derfor være mye mer om dette i utdanningen. Men jeg har fått kurs gjennom jobben, heldigvis»*.

3.5.7 Aldri nok

Noen studenter uttrykker kritikk mot at de i spørreskjemaet blir bedt om å bedømme om de har fått tilstrekkelig undervisning, og betoner at de ikke vet om de har tilstrekkelig kunnskap eller ikke, før de er ute på sin første arbeidsplass og møter disse spørsmålene i praksis. En student uttrykker dette:

Synes det er litt vanskelig å svare ut fra ordet «tilstrekkeleg», da det kan bety så mykje. Til eksempel synes eg vi har fått viktig informasjon om samtalar med barn, med det er vanskeleg å svare på om vi burde ha lært enda meir. Vi treng jo alltid å lære meir om desse temaene.

Ettersom man mener at det ikke er før man er ute i arbeidslivet som man vet om man har tilstrekkelig kunnskap, så kommenterer et par studenter at dette er kunnskap som man bør få på sin arbeidsplass, av arbeidsgiveren, eller som bør inngå i videreutdanning.

3.5.8 Etterlyser kunnskap – får det ikke

Et fåtall studenter beskriver hvordan de under utdanningens gang har savnet undervisning om vold og seksuelle overgrep mot barn, og at de aktivt har bedt om det, uten at de fått noe gjensvar.

O undervisning i emnet er tilfelle i førskolelærerstudiet. Et stort savn som har vært tatt opp og etterlyst, Dette har ikke medført at vi har fått denne etterlengtede undervisningen. Meget uheldig.

Noen andre uttrykker frustrasjon over hvor lite fokus utdanningsinstitusjonene legger på disse temaene, og har derfor valgt å replikere studien om kunnskap fra 2007 (Överlien & Sogn) blant sine medstudenter for å få opp spørsmålene på skolens agenda.

3.5.9 Det som ikke går an å snakke om

Noen få studenter mente at grunnen til at de har fått for lite kunnskap om vold og overgrep mot barn under sin utdanning, var at dette var spørsmål som ikke er mulig å snakke om. Noen nevner ordet *tabu* og *stillhet* og noen andre kommenterer at *folk på utdanningen er redde for å snakke om dette, det går ikke å snakke om.*

4 Diskusjon

Resultatene fra denne undersøkelsen viser at det er studentene ved barnevernspedagogutdanningene som opplever å få mest undervisning om temaene som inngår i denne kartleggingen. Ser vi alle temaene under ett er det også denne gruppen studenter som i størst grad oppgir at de opplever å ha fått tilstrekkelig kunnskap om temaene. Studentene ved barnevernspedagogutdanningene oppgir å ha fått noe mindre undervisning om seksuelle overgrep enn de har fått om de andre temaene. En av ti studenter oppgir at de ikke har fått noen undervisning, eller ikke vet om de fått noen undervisning, om seksuelle overgrep. Det er også undervisning om seksuelle overgrep mot barn studentene ved denne utdanningen er minst fornøyd med, tett fulgt av undervisning om fysiske overgrep og samtalemotodikk.

Førskolelærerstudentene oppgir også i høy grad å ha fått undervisning om barnekonvensjonen. En av fire studenter oppgir at de ikke har fått undervisning eller ikke vet om de har fått undervisning om fysisk vold og seksuelle overgrep mot barn. Førskolelærerstudentene har i følge undersøkelsen fått minst undervisning om samtalemotodikk med barn. Under dette spørsmålet er det også mange som svarer at de er usikre på om de har fått undervisning i dette emnet. Når det gjelder deres egen subjektive opplevelse av om de har fått tilstrekkelig kunnskap om temaene, oppgir flest at de har fått tilstrekkelig kunnskap om barnekonvensjonen. Åtte av ti studenter opplever å ha fått utilstrekkelig kompetanse om fysiske og seksuelle overgrep mot barn med hensyn til sitt fremtidige yrkesarbeid.

Nesten en av fire blivende grunnskolelærerstudenter oppgir at de ikke har fått undervisning om barnekonvensjonen. Cirka en av tre oppgir at de ikke har fått undervisning om fysiske og seksuelle overgrep mot barn. Halvparten av studentene sier det samme om samtalemotodikk. På spørsmål om de subjektivt opplever å ha fått tilstrekkelig med kompetanse om de ulike temaene, svarer de aller fleste at de ikke har fått tilstrekkelig kompetanse om noen av temaene. Minst fornøyd er grunnskolelærerstudentene med undervisningen om seksuelle overgrep mot barn.

Ved å sammenligne overstående resultater med resultater fra studien i 2007, så kan vi konstatere med at flere studenter i alle studentgrupper har fått undervisning i temaområdene studien fokuserer på i år 2015. Vi kan også konstatere med at like mange eller nesten like mange som i studien fra 2007 opplever at de ikke har fått

tilstrekkelig kunnskap og kompetanse med hensyn til sitt fremtidige yrkesliv. Det kan være flere årsaker til dette. Som vi tidligere har pekt på i rapporten, har samfunnsinteressen for spørsmål som handler om vold og seksuelle overgrep mot barn økt siden 2007. Et flertall kampanjer har blitt gjennomført, lovendringer har skjedd, politikere og kjente personer har stått fram og fortalt om utsatthet under barndommen. Når datainnsamlingen for denne studien ble gjennomført, hadde Redd Barna en kampanje med fokus på seksuelle overgrep mot barn. Flere saker med barn som har vært mishandlet til døde uten at de profesjonelle rundt barnet har vært oppmerksomme på det, har floreret i media. Når den forrige rapporten ble publisert fantes det ingen representative, nasjonale omfangsstudier om vold og overgrep mot barn og unge i Norge, nå finnes flere, og alle har fått oppmerksomhet i massemedia. Til sammen kan dette tenkes å formidle et budskap til dagens studenter om at dette er viktige temaer som forkommer oftere enn vi tror, og som har store konsekvenser for de utsatte. Med bakgrunn i de kvalitative kommentarene informantene delte med oss, som i hovedsak handler om at de kjenner ansvar og engasjement, ser det ut som at de også har fått budskapet om at de har en viktig rolle å fylle for disse barna. De har fått mer undervisning i år 2015, og dette kan også innebære at de forstår at de behøver mer. Desto mer en lærer om et komplekst fenomen, desto mer forstår man at det er mer å lære, og at kunnskapen er viktig. Med dette som bakgrunn er det også rimelig at nesten like mange studenter i dag, som 2007, opplever at de ikke har fått tilstrekkelig kompetanse, selv om resultatene viser at de har fått mer undervisning enn i 2007.

I studien fra 2007 analyserte vi ikke det kvalitative materialet, det vil si de kommentarene studentene delte med oss, systematisk. Det har vi gjort denne gang. Det bildet vi fikk fra studien i 2007, at undervisningen om de temaene studien fokuserer på blir gitt ved enkelstående tilfeller, ble mer tydelig i studien fra 2016. I den store mengden av kommentarer studentene ga oss, var den vanligste kommentaren at det var manglende kvantitet i utdanningen om temaene som omhandler vold og overgrep mot barn. Om temaet omtales i en forelesning eller tilbys ved ett tilfelle på kveldstid av en ekstern foreleser, så vil studenter som vet at de i sin yrkeshverdag kommer til å møte utsatte barn og unge, ikke oppleve at de har fått tilstrekkelig kunnskap. Dette samsvarer også med de funn som ble gjort i en tidligere gjennomgang av undervisningen om vold i nære relasjoner ved universiteter og høyskoler av Sogn (2007). Dette funnet styrkes av resultatene fra spørsmålet om hvilket eller hvilke år studentene fikk undervisning om tematikken. Det vanligste svaret på spørsmålet var at de fikk undervisning om emnene i ett eller i noen tilfeller i ett av de tre eller fire årene ved utdanningen. Kontinuitet i undervisningen, der studenten gis mulighet til å bygge på og utvikle tidligere innlært kunnskap, er altså

en åpenbar mangel ved utdanningen. Ved bruk av eksterne forelesere forsvinner også kompetansen fra universitetet når undervisningstillfellet er over.

Kunnskapsdepartementets retningslinjer er klare om at kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom skal sikres til alle relevante yrkesgrupper som kommer i kontakt med barn og ungdom, for å kunne gripe inn og handle (se for eksempel «En god barndom varer livet ut», 2014-2017, kapittel 1.7). I denne undersøkelsen opplever flere å ikke ha tilstrekkelig kompetanse for å møte utfordringene i sin yrkeshverdag. Det virker som at det er manglende kvantitet og kontinuitet i undervisningen. Enkelte studenter kommenterer at de har etterlyst kunnskap, men føler ikke at de blir ikke hørt. I studentenes kommentarer er det ikke kritikk av undervisningen, men en konstatering om at temaområdene denne studien fokuserer på savnes. Resultatene synes med dette å indikere en diskrepans mellom føringene for utdanningsinstitusjonene og undervisningen studentene opplever å ha fått.

I spørreskjemaet spør vi ikke bare om studentene opplever at de har fått undervisning, men også om hvilken form undervisningen har hatt, teoretisk, metodisk og/eller praktisk, og hvilken type undervisning de ønsker mer av. Svarene viser at undervisningen ofte er teoretisk orientert. Når vi spør om hva de ønsker mer av, er studentene svært tydlige; de ønsker mer av alt. Her understrekes ytterligere funnet at studentene opplever mangel i undervisningen, og at de har et sterkt ønske om mer fokus på de temaene denne studien omhandler. Vi vil imidlertid særskilt understreke betydningen det har at de fleste studenter i undersøkelsen oppgir at den undervisning de har fått om samtalemotodikk har vært teoretisk orientert. Vi vil imidlertid spesielt understreke betydningen av at de fleste studenter i undersøkelsen oppgir at undervisningen de har fått om samtalemotodikk har vært teoretisk orientert. Uten praktisk handlingskompetanse er det en risiko for at den profesjonelle unnviker samtaler om vanskelige temaer med barn og unge, og i stedet baserer seg på at barnet kommer til dem om de ønsker snakke med en voksen.

Vi vet også gjennom studier som har undersøkt profesjonelles responser til barn, som de mistenker er utsatt for vold og seksuelle overgrep, at det finnes en rekke ulike barrierer som hindrer profesjonelle i å møte eller spørre etter barns eventuelle voldsutsatthet (Hultmann, Möller, Ormhaug, & Broberg, 2014; Wang, 2014). Hvis man opplever å inneha for lite verktøy til å håndtere slike mistanker, utgjør dette en risiko for at man velger å la være å reagere til tross for direkte uro for et barns livssituasjon. For lærerne og førskolelærerne handler dette i hovedsak om at det minsker sjansen for at de handler ved å melde mistanken om barnets utsatthet til politi eller barnevern, for å møte barnets vanskelige livssituasjon i samtale, og for å

tilrettelegge for at læring skal kunne skje selv om utsattheten. Her vil vi imidlertid også understreke resultatene fra de blivende barnevernspedagogene og den diskrepans som vi fant mellom besvarelsene. Nesten alle barnevernspedagoger rapporterer at de har fått undervisning om fysisk vold og seksuelle overgrep mot barn, men åtte av ti rapporterer at de ikke har fått tilstrekkelig kompetanse for å møte disse barna i sin yrkeshverdag. Dette er alvorlig med tanke på den myndighetsutøvelse mange av disse studentene kommer til å forventes å ta hånd om, og viktigheten av de beslutningene de tar i relasjon til denne gruppen barn.

Om profesjonelle ikke opplever at de har tilstrekkelig kompetanse, så risikerer det å minske sjansene for at utsatte barn får hjelp ved at man ikke ser, velger å ikke se og handle, eller venter med å handle. For hver hendelse av vold og overgrep som et barn utsettes for, destod svakere resiliens, dvs motstandskraft, oppviser barnet (Jaffee et al., 2007). Dette forskningsfunnet er viktig for alle de profesjonelle som kommer i kontakt med barn tidlig i livet. Det understreker betydningen av tidlig intervensjoner fra for eksempel barnehager og helsestasjoner, og gir et tydelig budskap om at vi ikke kan vente for lenge med å handle. Førskolelærere møter barn så unge som ett år gamle, hver dag, ofte under flere år. De møter dessuten barnas foreldre som kommer til barnehagen for å levere og hente deres barn. De har dermed en unik mulighet til, forutenom å følge barnets utvikling og læring, å se barna i samspill med foreldrene. Dette kan imidlertid stille førskolelærerne i en vanskelig posisjon, når de mistenker at en forelder som de møter dag etter dag, uke etter uke, utsetter sitt barn for vold. Dette nære samarbeidet med foreldrene stiller ekstra krav til førskolelærerne og deres kompetanse om fenomenene, men også til deres handlingsmuligheter og forpliktelser. Det stiller også krav til kompetansen hos lederne i barnehagen, for at den som melder fra kan få støtte og veiledning i sin beslutning.

Ved å se det kvalitative materialet på tvers, kan vi konkludere med at kommentarene fra studentene viser til et stort engasjement for de spørsmål spørreskjemaet fokuserer på, og et sterkt ønske om mer kunnskap. Nesten en av tre studenter velger å kommentere og videreutvikle deres svar på skjemaet gjennom å dele tanker og refleksjoner omkring tematikken. Majoriteten av kommentarene handler om opplevelser av mangel på mengde og dybde i undervisningen, og i mange tilfeller kan man ane en frustrasjon over at den utdanningen de har fått ikke forberedte dem tilstrekkelig til å kunne møte og arbeide med barn i vanskelige livssituasjoner. Her finner vi også innslag av redsel og uro, det er 'skummelt', mener noen, å tenke på at man snart skal møte disse barna, når man har fått så lite kunnskap om hvordan man gjør dette på best mulig måte.

Til slutt, ser vi at vold og seksuelle overgrep mot barn og unge er på den sosiale agendaen på en mye tydeligere måte i dag enn i år 2007. Vår forskningsbaserte kunnskap har økt, det har skjedd en utvikling i intervensjoner og behandling, og temaet har blitt mindre tabusert. Vi ser også at studenter ønsker kunnskap om disse spørsmålene, iblant til den grad at de selv innskaffer den eller er så 'heldige', som en student beskrev i denne studien, at de havner hos en arbeidsgiver som ser behovet av kunnskap for disse fenomene. Vi ser også med tillit frem imot de forandringer som er å vente, på grunnlag av de endringer i lærerutdanningenes rammeplaner, som planlegges å gjennomføres. Vi ser likevel at utdanningsinstitusjonene har en lang vei å gå for å oppfylle forventningene og det som pålegges dem gjennom de nye direktivene. Alt for lite har skjedd sidan studien vi gjennomførte i år 2007. For at barn og unge utsatt for vold og overgrep skal få det støtte og den hjelp de har behov for og rett til av de profesjonelle som har størst betydning for deres utvikling og livsvilkår, så kreves nye strategier fra utdanningsinstitusjonene der de tar et tydeligere ansvar for å gi studentene den kompetansen som så tydelig blir etterspurt.

Vedlegg 1

Spørreskjemaet

Spørreundersøkelse om: Kunnskap om barnekonvensjonen, seksuelle og fysiske overgrep mot barn og om samtalemotodikk med barn blant siste års studenter ved et utvalg høgskole- og universitetsutdanninger

Utdanning

- Barnevernspedagogutdanningen
- Grunnskolelærerutdanningen/Allmennlærerutdanningen
- Barnehagelærerutdanningen/Førskolelærerutdanningen

Hvor studerer du? (navn på universitet/høgskole du studerer ved)

Spørsmål 1

FN's konvensjon om barns rettigheter (Barnekonvensjonen) er en internasjonal avtale som er juridisk forpliktende for de stater som har ratifisert den. I Norge gjelder Barnekonvensjonen som norsk lov. Barnekonvensjonen kan defineres som grunnleggende regler om barns rettigheter og består av en rekke bestemmelser om hvordan barn skal behandles av voksne og av samfunnet

1a. Har du fått undervisning om Barnekonvensjonen i løpet av din utdanning?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

1b. Opplever du å ha fått tilstrekkelig kunnskap om Barnekonvensjonen med hensyn til ditt fremtidige yrkesarbeid?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

1c. Når i utdanningsforløpet har du fått undervisning i emnet? (her kan du krysse av ved en eller flere alternativ)

- År 1
- År 2
- År 3
- År 4

Spørsmål 2:

Noen barn opplever å bli utsatt for fysiske overgrep i oppveksten. Dette vil kunne få store konsekvenser for barnets psykiske helse, utviklingsforløp og læringsevne.

2a. Har du fått undervisning om fysiske overgrep mot barn i løpet av din utdanning?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

Hvis JA på spørsmålet over:

2aa. Har undervisningen vært:

- Teoretisk orientert
- Metodisk orientert
- Praktisk orientert

2b. Opplever du at du har fått tilstrekkelig kompetanse om fysiske overgrep mot barn med hensyn til ditt fremtidige yrkesarbeid?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

Hvis NEI på spørsmålet over:

2ba. Hva hadde du ønsket mer av?

- Teori
- Metode
- Praksis

2c. Når i utdanningsforløpet har du fått undervisning i emnet? (her kan du krysse av ved en eller flere alternativ)

- År 1
- År 2
- År 3
- År 4

Spørsmål 3:

Noen barn opplever å bli utsatt for seksuelle overgrep i oppveksten. Dette vil kunne få store konsekvenser for barnets psykiske helse, utviklingsforløp og læringsevne.

3a. Har du fått undervisning om seksuelle overgrep mot barn i løpet av din utdanning?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

Hvis JA på spørsmålet over:

3aa. Har undervisningen vært:

- Teoretisk orientert
- Metodisk orientert
- Praktisk orientert

3b. Opplever du at du har fått tilstrekkelig kompetanse om seksuelle overgrep mot barn med hensyn til ditt fremtidige yrkesarbeid?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

Hvis NEI på spørsmålet over:

3ba. Hva hadde du ønsket mer av?

- Teori
- Metode
- Praksis

3c. Når i utdanningsforløpet har du fått undervisning i emnet? (her kan du krysse av ved en eller flere alternativ)

- År 1
- År 2
- År 3
- År 4

Spørsmål 4:

Det er ikke alltid like lett å legge til rette for eller få til gode samtaler mellom barn og voksne. Særlig vil dette gjelde barn som kan ha behov for å avsløre eller fortelle om vanskelige temaer i livet sitt.

4a. Har du fått undervisning om samtalemetodikk med barn i løpet av din utdanning?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

Hvis JA på spørsmålet over:

4aa. Har undervisningen vært:

- Teoretisk orientert
- Metodisk orientert
- Praktisk orientert

4b. Opplever du at du har fått tilstrekkelig kompetanse om samtalemotodikk med barn med hensyn til ditt fremtidige yrkesarbeid?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

Hvis NEI på spørsmålet over:

4ba. Hva hadde du ønsket mer av?

- Teori
- Metode
- Praksis

4c. Når i utdanningsforløpet har du fått undervisning i emnet? (her kan du krysse av ved en eller flere alternativ)

- År 1
- År 2
- År 3
- År 4

Eventuelle øvrige synspunkter:

Litteratur

- Arnesen, A.L., & Sørli, M.-A. (2010). Forebyggende arbeid i skolen. I M.-A. Sørli, I. Frønes & E. Befring (Red.). *Sårbare unge: Nye perspektiver og tilnærminger* (s. 86-100). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. (2015). *Bekymringsmeldinger*. Lastet ned fra http://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Bekymringsmeldinger/
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2014). *En god barndom varer livet ut*. Lastet ned fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/foa/bld_overgrep_web.pdf
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. doi: 10.1191/1478088706qp0630a
- Braun, V., Clarke, V., Terry, G. (2014). Thematic analysis. I P. Rohleder & A. C. Lyons (Eds.), *Qualitative research in clinical and health psychology* (pp.95-113). London: Palgrave Macmillan.
- Cicchetti, D., & Toth, S. L. (2005). Child maltreatment. *Annual Review of Clinical Psychology*, 1, 409-438.
- Day, T., McKenna, K., & Bowlus, A. (2005). *The economic costs of violence against women: An evaluation of the literature*. United Nations. Retrieved from <http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/expert%20brief%20costs.pdf>
- Edwards, V.J., Holden, G.W., Anda, R.F., & Felitti, V.J. (2003). Experiencing multiple forms of childhood maltreatment and adult mental health: Results from the adverse childhood experiences (ACE) study. *American Journal of Psychiatry*, 160(8), 1453-1460.
- Finkelhor, D., Turner, H.A., Shattuck, A., & Hamby, S.L. (2015). Prevalence of childhood exposure to violence, crime, and abuse: Results from the national survey of children's exposure to violence. *JAMA Pediatrics*, 169(8), 746-754. doi: 10.1001/jamapediatrics.2015.0676
- Gilbert, R., Spatz-Widom, C., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E., & Janson, S. (2009). Child maltreatment: Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The Lancet*, 373, 68-81.
- Hamby, S.L., Finkelhor, D., Turner, H.A., & Ormrod, R. (2010). The overlap of witnessing partner violence with child maltreatment and other victimizations in a nationally representative survey of youth. *Child Abuse & Neglect*, 34(10), 734-741.
- Hultmann, O., Möller, J., Ormhaug, S., & Broberg, A. (2014). Asking routinely about intimate partner violence in a child and adolescent psychiatric clinic: A qualitative study. *Journal of Family Violence*, 29(1), 67-78. doi: 10.1007/s10896-013-9554-5
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2014). *Handlingsplan mot voldtekt 2012-2014*. Lastet ned fra

- https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/jd/dokumenter/planer/handlingsplan_mot_voldtekt_2012-2014.pdf
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2012). *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2012*. Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/16a289eae1a140ab8766c0c02559269e/handlingsplanjdweb.pdf>
- Krug, E.G., Dahlberg, L.L., Mercy, J.A., Zwi, A.B., & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization. Retrieved from http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42495/1/9241545615_eng.pdf
- Kunnskapsdepartementet. (2014). *Innfører femårig lærerutdanning på masternivå*. Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Innforer-5-arig-grunnskolelærerutdanning-pa-masterniva/id761439/>
- Kunnskapsdepartementet. (2015). *Høring om endring i rammeplan for lærerutdanninger* (Ref: 15/3130). Oslo: Regjeringen. Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-forslag-om-endring-i-forskrift-om-rammeplan-for-barnehagelærerutdanning-lektorutdanning-faglærerutdanning-yrkesfaglærerutdanning-og-praktisk-pedagogisk-utdanning/id2437339/>.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T.M., & Rygge, J. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2.utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvalø, K.K. (2014). *20 år med merknader fra FNs barnekomité – hva har skjedd?* Oslo: Redd Barna.
- Leer-Salvesens, K. (2015). *"På tilliten løs?" En studie av læreres og presters skjønnsutøvelse i spenningen mellom taushetsplikt, meldeplikt og avvergeplikt* (Doktorgradsavhandling, Universitetet i Agder). Lastet ned fra <http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2378840/Leer-Salvesen%20p%c3%a5%20tilliten%20l%c3%b8s.pdf?sequence=1&isAllowed=1>
- Meld. St. 15 (2012-2013). (2013). *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet. Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/1cea841363e2436b8eb91aa6b3b2d48e/no/pdfs/stm201220130015000dddpdfs.pdf>.
- Meld. St. 20 (2012-2013). (2013). *På rett vei. Kvalitet og mangfold i skolen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-20-20122013/id717308/?ch=1&q=>
- Meld. St. 11 (2008-2009). (2008). *Læreren – rollen og utdanningen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-11-2008-2009/id544920/?ch=1&q=>
- Mossige, S., & Stefansen, K. (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge: En selvrapporderingsstudie blant avgangselever i videregående skole* (Rapport 20/2007). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Myhre, M., Thoresen, S., & Hjemdal, O.K. (2015). *Vold og voldtekt i oppveksten: En nasjonal intervjuundersøkelse av 16- og 17-åringer* (Rapport 1/2015). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

- Nielsen, A. (2015). *Ett liv i olika världar: Unga kvinnors berättelser om svåra livshändelser*. (Doktorgradsavhandling, Umeå universitet). Lastet ned fra <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:792713/FULLTEXT01.pdf>
- NOU 2003:25. (2003). *Ny lov om universiteter og høyskoler*. Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2003-25/id148008/>.
- Pape, H., & Stefansen, K. (2004). *Den skjulte volden: en undersøkelse om Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. (Rapport 1/2004). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Pelfrey, W., & Weber, N. (2013). Keyboard gangsters: Analysis of incidence and correlates of cyberbullying in a large urban student population. *Deviant Behavior*, 34(1), 68-84. doi: 10.1080/01639625.2012.707541
- Rasmussen, I., Strøm, S., Sverdrup, S., & Vennemo, H. (2012). *Samfunnsøkonomiske kostnader av vold i nære relasjoner* (Vista Analyse Rapport 41/2012). Oslo: Justisdepartementet. Latet ned fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/jd/ingressbilder/rapporter/volds maling2012.pdf?id=2331198>
- Raundalen, M., & Schultz, J.-H. (2006). *Krisepedagogikk: Hjelp til barn og ungdom i krise*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Redd Barna. (2014). *Voksne må bry seg*. Lastet ned fra <http://www.reddbarna.no/forstyr/voksne-maa-bry-seg>
- Rädda Barnen. (2006). *Inga barn på schemat - blivande socionomer om beredskapen att möta barn som far illa*. Stockholm: Rädda Barnen.
- Selvik, S., & Øverlien, C. (2014). Children with multiple stays at Nordic refuges for abused women: Conclusion, challenges and causes for concern. *Nordic Social Work Research*, 5(2), 98-112.
- Sogn, H. (2007). *Undervisning om vold ved universiteter og høyskoler: Forslag til nasjonal implementeringsplan for å styrke ulike grunn-, videre- og spesialistutdanninger med hensyn til kunnskap om vold i nære relasjoner* (Rapport 2/2007). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Sommerfeldt, B.M., & Øverlien, C. (kommende). Barneverntjenestens møte med barn og unge som opplever vold i hjemmet. I C. Øverlien, M.-I. Hauge & J.-H. Schultz (Red.), *Barn, vold og traume. Møter med unge i utsatte livssituasjoner*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Statistisk Sentralbyrå. (2015). *Barnehager 2014 endelige tall*. Lastet ned fra <https://ssb.no/utdanning/statistikker/barnehager>
- Thoresen, S., & Hjemdal, O.K. (2014). *Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv* (Rapport 1/2014). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Tokunaga, R.S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26(3), 277-287. doi: 10.1016/j.chb.2009.11.014
- Universitets- og høyskolerådet. (2015). *UHR-prosjektet: Felles innhold i de helse- og sosialfaglige profesjonsutdanningene*. Lastet ned fra http://www.uhr.no/documents/ferdig_rapport_Felles_innhold_290515_1500.pdf.

- Wang, R. (2014). "*Det følger jo ingen bruksanvisning med barna...*" En kvalitativ studie av lærerens opplevelse av egen rolle i møte med barn som har opplevd vold og bor på krisesenter. (Mastergradsavhandling, Universitet i Oslo). Lastet ned fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/41348/Master--Wang.pdf?sequence=1>
- Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet: Barns strategier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Øverlien, C., & Sogn, H. (2007). *Kunnskap gir mot til å se og trygghet til å handle* (Rapport 3/2007). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Øverlien, C. (2015). *Ungdom, vold og overgrep: Skolen som forebygger og hjelper*. Oslo: Universitetsforlaget.

Formålet med rapporten «Takk for at du spør» har vært å undersøke kunnskap førskolelærere, grunnskolelærere og barnevernspedagoger har om FNs konvensjon om barnets rettigheter, seksuelle- og fysiske overgrep mot barn, og om samtalemotodikk med barn. Kunnskapen ble undersøkt i henhold til faglig innhold, om det blir- og hvor mye det blir undervist om tematikken, tilstrekkelig kunnskap og hva det er ønske om å lære mer om. Det ble gjennomført en kartlegging der studenter i ni utdanningsinstitusjoner, høyskoler og universiteter, fikk mulighet til å delta på en nettbasert spørreundersøkelse. Resultatene fra studien ble sammenlignet med resultatene fra vår tidligere studie «Kunnskap gir mot til å se og trygghet til å handle!».

De aller fleste blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelærere har fått betydelig mer undervisning om kunnskapsområdene vi har spurt etter, sammenlignet med resultatene fra studien i 2007. Til tross for dette svarer en stor majoritet at de ikke opplever at de har fått tilstrekkelig kunnskap med hensyn til deres fremtidige yrkesliv. Studentene oppgir at undervisningen om kunnskapsområdene har mangler både i kvantitet og kontinuitet. Dette indikerer at det er behov for en ny strategi fra utdanningsinstitusjonene, der de bør organisere sitt undervisningsopplegg systematisk og helhetlig slik at studentene får den kompetansen de etterspør.

Besøksadresse: Gullhaugveien 1-3, 5 etg, 0484 Oslo

Postadresse: Pb 181 Nydalen, 0409 Oslo

Tlf.: +47 22 59 55 00

Faks: +47 22 59 55 01

e-post: postmottak@nkvts.no

978-82-8122-095-9 (trykk)

978-82-8122-096-6 (pdf)

ISSN 0809-9103

Rapporter kan lastes ned fra: <http://www.nkvts.no>